

Kuntaliiton tekijänoikeus selvitys

Ville Rantanen

Helsinki
2003

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen tavoite

Informaatio on nykyään tärkeä vaurauden lähde. Oikeudesta tietoon taistellaan hankkimalla erilaisia im-materiaalioikeuksia. Tiedon muuttuminen digitaaliseen muotoon tekee siitä entistä haluttavamman ja myös arvokkaamman. Tiedon merkitys jokapäiväisessä elämässämme kasvaa ja se edellyttää tiedon hyödyntämisen tehostamista.

Erilaisten paikkatietosovellusten käyttö on kasvanut räjähdysmäisesti viime vuosikymmen aikana. Paikka-tietoteollisuuden taloudelliset markkinat kasvavat jopa 20 % vuosivauhdilla.

Julkinen sektori tuottaa suuren osan paikkatietoaineistosta. Sen tuottaminen ja päivittäminen, on kallista ja yhä useammin joudutaan kysymään, mikä on julkisen sektorin asema tietomarkkinoilla?

Tutkimuksen tarkoituksena on luoda paikkatietojen parissa työskentelevälle yleiskuva tekijänoikeuksista ja niiden säädöspohjasta. Tutkimuksessa selvitetään myös, millaista tekijänoikeussuojaa paikkatiedot nauttivat. Paikkatietoja tarkastellaan yleisissä tekijänoikeudellisissa raameissa. Tutkimuksessa annetaan yleiskuva tekijänoikeuksista ja käsitellään paikkatietojen tekijänoikeuksien ongelmatilanteita oikeustapa-usten valossa.

Tutkimuksessa on selvitetty, miten Yhdysvalloissa säännellään paikkatietoaineistoa. Tämän katsonkin antavan uudenlaista näkökulmaa ja vertailupohjaa paikkatietojen käsittelyyn. Kysymyksenä esiin nousee mm. tulisiko julkishallinnon periä tuottamistaan paikkatiedoista maksua, jos tulisi niin kuin suurta ja mik-si?

Paikkatietoihin liittyy myös tietosuojaongelmia. Eri paikkatietoaineistoista koottuja tietoja yhdistettäessä voidaan saada esimerkiksi yksityishenkilöstä tarkkaa tietoa, jonka perusteella hänet voidaan yksilöidä. Menettelyllä loukataan yksityisen henkilön intymiteettisuoja. Paikkatietojen käytöstä ei tietosuojan osalta ole säännöksiä. Tutkimuksessa on keskitytty paikkatietojen tekijänoikeussuojaan. Aiheen laajuudesta johtuen tietosuojakysymykset on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle.

1.2. Paikkatietojen määritelmä

Paikkatiedot eivät sisällä tietoa ainoastaan esim. teiden, jokien ja rakennusten sijainnista. Paikkatietojen avulla voidaan havainnollistaa paikkaan liittyviä tietoja mm. eri tapahtumista ja taloudellisista suhteista. Teknologian kehityksen myötä paikkatietojen käyttö päätöksenteon apuna on lisääntynyt. Ongelmatilan-teessa päätöksentekomme nojautuukin yhä useammin juuri paikkatietoihin. Paikkatietojen avulla voidaan erilaiset ongelmat ratkaista nopeammin, tehokkaammin ja pienemmin kustannuksin. Paikkatietoa kertyy hyvin monenlaisista lähteistä. Kuntien merkitys tämän aineiston keräämisessä on suuri. Paikkatietoaineis-tolla on selkeä tehtävänsä mm. ympäristön suunnittelussa ja kehittämisessä.

Paikkatieto on määritelmän mukaan sellaista tietoa, joka kuvaa kohteita tai ilmiöitä, jotka on joko suo-raan tai epäsuorasti paikannettu maanpinnan suhteen."(CEN/TC 287 Geographic Information). Paikkatie-to on käsitteenä noin kaksikymmentä vuotta vanha ja se on tullut kieleemme englannin kielen termistä "geographic information". Paikkatieto termi liittyy läheisesti digitalisoinnin tuomaan muutokseen kartan valmistuksessa.

Paikkatieto koostuu sijaintitiedosta, ominaisuustiedosta ja topologiatiedosta. Paikkatieto voi olla sijainnis-ta riippuvaa tai riippumatonta. Sijaintitieto sisältää aina kohteen paikannukseen tarvittavan tiedon. Paik-katiedon kiinnitys koordinaatistoon tarkoittaa, että sijaintitieto ilmoitetaan suhteessa koordinaatistoon. Ytimekkäästi paikkatiedot kuvaavat todellisuutta, sitä tarkoituksenmukaisesti pelkistäen ja luokitellen.

Paikkatietojärjestelmä antaa käyttäjälleen täyden vapauden kerrostaa ja analysoida eri lähteistä kerättyä aineistoa ja karttoja riippumatta esimerkiksi alkuperäisen kartan asteikosta, tarkkuudesta ja tasosta. Paikkatietojärjestelmä on tietojärjestelmä, jonka avulla hallitaan paikkatietoa (kaikkia koordinaatteja sisältävät kortistot, rekisterit ja tietokannat ovat paikkatietojärjestelmiä).

2. Säädöspohja

2.1. Kansainvälinen säätely

2.1.1. Yleistä

Tekijänoikeuksille on tyypillistä kansainvälisyys. Teokset siirtyvät helposti maasta toiseen. Tästä syystä on ollut tarpeellista luoda järjestelmä, joka takaa sen, että tekijät saavat suojaa niin kotimaassa kuin ulkomailla.

Tekijänoikeuksien suoja perustuu kansainvälisiin sopimuksiin, jotka ovat olleet voimassa yli sata vuotta. Tänä päivänä tekijänoikeuksien harmonisointi kehityksessä Euroopan Unionilla on keskeinen merkitys.

Tekijänoikeudelliset yleissopimukset eivät ole meillä välittömästi voimassa olevaa oikeutta. Suomessa edellytetään erityistä lainsäädäntöä aktia, jotta sopimuksen määräykset tulisivat sovellettaviksi. Meillä tämä on tapahtunut harmonisoimalla säännökset yleissopimuksen määräyksiä vastaaviksi. Ennen sopimusten ratifioimista tekijänoikeuslakeihin on tehty yleissopimusten ja niiden tarkistettujen tekstien edellyttämät muutokset.

Suomessa tuomioistuinten ratkaisut perustuvat ainoastaan meidän omaan tekijänoikeuslainsäädäntöön. Kuitenkin tuomioistuimet voivat käyttää sopimuksia hyödykseen argumentoinnissaan, lisäksi lainsäätäjällä on normeja kirjoittaessaan pyrkinyt toteuttamaan yleissopimusten vaatimukset.

Kaksi tärkeintä sopimusta ovat Yleismaailmallinen tekijänoikeussopimus (SopS 81/1986) [Linkki: Yr 407] ja Bernin sopimus (SopS 79/1986)[Linkki: Yr 405], joista jälkimmäinen on vielä merkityksellisempi. Kansainväliset tekijänoikeussopimukset määrittelevät ne perusperiaatteet, joita eri maiden on noudatettava omassa lainsäädännössään.

2.1.2. Bernin sopimus

Tekijänoikeuden keskeisin kansainvälinen sopimus on Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta. Se on allekirjoitettu vuonna 1886 ja sitä on tarkastettu keskimäärin joka kahdekskymmenes vuosi. Tähän konventioon kuuluu nykyään 146 valtiota (mm. kaikki Euroopan Unioniin kuuluvat valtiot), jotka muodostavat liiton tekijänoikeuksien suojelemiseksi. Suomi liittyi konventioon vuonna 1928.

Tausta ideologia Bernin sopimuksen ideologian taustoina on kaksi ajatusta. Yhteiskunta tulee hyötymään kokonaisuudessaan, jos tekijälle suodaan mahdollisuus nauttia työnsä hedelmistä. Toisaalta katsotaan, että tekijällä tulee olla "luonnollinen" oikeus omaan työhönsä ja sen "hedelmiin". Näistä ensimmäinen lähestymistapa on hallitseva Yhdysvalloissa ja muissa common law -maissa, kun taas Manner-Eurooppa nojaa jälkimmäiseen.

Lähtökohta Bernin sopimuksen lähtökohtana ovat kansallinen kohtelu ja vähimmäissuoja. Muista sopimusvaltioista peräisin oleville teoksille on myönnettävä sama suoja kuin omien kansalaisten teoksille.

Bernin sopimuksen toisen artiklan mukaan tekijänoikeussuojaa nauttivat mm. seuraavat esimerkkiluettelossa mainitut teokset. (On huomattava, ettei luettelo ole tyhjentävä, vaan ainoastaan esimerkinomainen.)

BC, art. 2.1 : Object of copyright are works of literature and art, comprising every production: in the literary, .photographic works .maps, plans, sketches and three dimensional works relative to geography, topography, ..(Myös Suomen tekijänoikeuslainsäädännön mukaisesti edellä mainitut tuotteet saava tekijänoikeussuojaa. Vrt edellä.)

Bernin sopimuksen mukaisesti tekijänoikeussuojan saamisen edellytyksenä ei saa olla mitään muotovaatimusta, kuten rekisteröintiä (Huom! USA:ssa tekijänoikeus voidaan rekisteröidä). Sopimuksen suoja-tasoon vaikuttaviin velvoitteisiin kuuluvat velvollisuus myöntää tekijöille reproduktio-oikeus eli kappaleiden valmistamisoikeus, esitysoikeus ja yleisradio-oikeus.

WIPO Bernin yleissopimus on jo vanha ja siitä syystä on pyritty luomaan erityissopimuksia niiden maiden osalta, jotka ovat valmiita kohottamaan suojatasoaan Bernin yleissopimuksen asettamista vaatimuksista. Vuonna 1996 allekirjoitettiin WIPO:n (World Intellectual Property Organization; Maailman henkisen omaisuuden järjestö) tekijänoikeussopimus. Sopimuksella pyritään saattamaan tekijänoikeuden kansainvälinen suoja vastaamaan teknologian kehityksen vaatimuksia. WIPO on keskittynyt edistämään uuden teknologian käyttöä ja antamaan suosituksia käytänteistä, joilla ratkaistaan mahdollisia ongelmia.

TRIPS Maailman tullijärjestön (nykyään WTO) GATT:in piirissä on syntynyt TRIP:s (global agreement on Trade Related aspects of intellectual property rights) sopimus. TRIP:s sopimuksen tarkoituksena on vahvistaa nykyaikaisten informaatioteknologia-tuotteiden, kuten musiikki- ja media teollisuus, tietokoneol-lisuus, kuten ohjelmistot ja tietokannat, suojaaminen sekä turvata nämä tuotteet piraattikopioinnilta.

Ei ylikansallista Yleissopimusten raamittama tekijänoikeus ei ole ylikansallista oikeutta. Kunkin maan tekijänoikeus on voimassa vain tuon maan alueella. Yleissopimusten asettamat sisällölliset minimivaati-

mukset, eivät myöskään ole yhtenäistäneet lainsäädäntöjä, vaan eri maiden immateriaalioikeudet saattavat huomattavastikin poiketa toisistaan, sekä edellytyksiltään, että sisällöltään.

Tekijänoikeuden keskeisenä vaatimuksena on teoksen alkuperäisyys "original", jonka katsotaan osoittavan teoksen tekoon vaadittavan luovuuden/älyllisen ponnistuksen. Bernin sopimuksessa ei ole ilmaistu selkeästi, mitä "original" tarkoittaa, joten tämä jättää sijaa tulkinnalle ja tulkinnat teoksen alkuperäisyydestä vaihtelevatkin maittain.

2.1.3. Euroopan Unioni

Harmonisointi Immateriaalioikeuden suoja Euroopan Unionissa koostuu asetuksista ja direktiiveistä. Asetukset ovat suoraan sovellettavaa EU- oikeutta. Direktiivin tarkoituksena on jokaisen jäsenmaan lainsäädännön harmonisointi. EU:n jokaisen jäsenvaltion on saatettava sellaiset säädökset, joista on annettu EU direktiivi, osaksi kansallista lainsäädäntöään.

Direktiivit Tekijänoikeuden alalta on säädetty tekijänoikeuden harmonisointiin tähtäävät seuraavat direktiivit:

- 90/313/ETY Direktiivi ympäristön tietojen saannista,
- 91/250/ETY Direktiivi tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta,
- 92/100/ETY Direktiivi vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla,
- 93/83/ETY Direktiivi tiettyjen satelliitin välityksellä tapahtuvaan yleisradiointiin ja kaapeleitse tapahtuvaan edelleen lähettämiseen sovellettavien tekijänoikeutta sekä lähioikeuksia koskevien sääntöjen yhteensovittamisesta,
- 93/98/ETY Direktiivi tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta,
- 96/9/EY Direktiivi tietokantojen oikeudellisesta suojasta[Linkki eduskunta, HE v. 98],
- 01/29/EY Direktiivi tietoyhteiskunnan tekijänoikeuksista sekä,
- 01/84/EY Direktiivi kuvataiteen jälleenmyyntikorvauksista.

Tekijänoikeuslakiin on tehty kaikkien näiden direktiivien vaatimat lisäykset ja muutokset. Lukuun ottamatta kahta viimeistä direktiiviä, joiden osalta muutokset tulevat voimaan ennen vuotta 2003.

2.1.4. Magil –tapaus

Eri maiden immateriaalioikeuslakien sisällöt ovat erilaisia eivätkä ne ole sopusoinnussa yhteismarkkinoiden kanssa. Ne ovat omiaan estämään tavaroiden ja palvelujen vapaan liikkuvuuden periaatteen toteutumista. EY:n tuomioistuimen ratkaisussa sovelletaan kuitenkin tavaroiden ja palvelujen vapaan liikkuvuuden periaatetta sekä kilpailurajoitussäännöksiä.

Täydellisten sisämarkkinoiden luominen on Euroopan yhteisön ja yhteisöjen keskeinen tavoite. Tarkoituksena on poistaa sekä yksityisoikeudelliset kaupanesteet jäsenvaltioiden väliltä että yritysten väliset kilpailurajoitukset. EY -perustamissopimuksen 86 artiklassa kielletään määräävän markkina-aseman väärinkäyttö.

Soveltaessaan 86 artiklaa EU-tuomioistuin on ottanut huomioon tilanteet, joissa yritys on itse hankkimansa aseman tai julkisoikeudellisen säätelyn ja säännöstelyn vuoksi sellaisessa "avainasemassa", minkä katsotaan vääristävän kilpailuolosuhteita markkinoilla.

Magil -tapauksessa EU-tuomioistuin katsoi, ettei määräävässä markkina-asemassa olevat yritykset voi vedota tekijänoikeuksiinsa ja siten estää yksityistä yritystä tuottamasta markkinoille sellaista tuotetta, jota markkinoilla ei vielä ollut. Tuomioistuimen päätöksen mukaisesti yritysten tuli kohtuullista korvausta vastaan myöntää tekijänoikeuslisenssit yritykselle.

- Paikkatietomarkkinoilla määräävässä markkina-asemassa oleva yritys ei voi kieltäytyä myöntämästä tekijänoikeuslisenssiä yritykselle, jonka tarkoituksena on tuottaa aineistosta uusi oma tuote, ellei heillä ole vastaavaa tuotetta suunnitteilla.
- EU-tuomioistuin on kehittänyt opin immateriaalioikeuksien suojan ydinsisällöstä. Sen mukaan yksinoikeuden haltija voi suojan ydinsisällön varjelemiseksi rajoittaa tavaroiden ja palveluiden vapaata liikkuvuutta.

2.2. Tekijänoikeuslaki

Tekijänoikeussuojan alku liittyy erottamattomasti kirjapainotaidon kehittymiseen. Se ja samalla alkava teollistuminen loivat tilanteen, jossa tekijänoikeudellista säätelyä tarvittiin kopioinnin estämiseksi. Tekijänoikeuden tarkoituksena on antaa suojaa henkisen luomistyön kautta syntyville tuotteille.

Suomen ensimmäinen tekijänoikeusnormisto sisältyy vuoden 1829 painoasetukseen. Sen mukaan kirjan tekijällä ja kääntäjällä on elinaikanaan ja heidän perillisillä 25 vuoden ajan tekijän kuoleman jälkeen yksinomainen oikeus julkaista ja myydä teos.

TekijäL(404/1961) Suomessa voimassa oleva tekijänoikeuslaki (404/1961)[linkki Yr 401] on vuodelta 1961. Tekijänoikeuslain kanssa samaan aikaan annettu erillinen laki oikeudesta valokuvaan (405/1961) kumottiin vuonna 1995 annetun laajan tekijänoikeuslain osittaisuudistuksen yhteydessä. Tekijänoikeuslain soveltamisesta on annettu tarkempia säännöksiä tekijänoikeusasetuksella (574/1995) [linkki Yr 402].

Tekijänoikeuslakiin on tehty useita muutoksia ja täydennyksiä. Tällaisia ovat mm. muutokset, joilla on täsmennetty tekijänoikeuden piiriin kuuluvia kohteita sekä kovennettu tekijänoikeusrikoksen ja -rikkomuksen rangaistusseuraamuksia.

Tekijänoikeudet seuraavat yleistä kehitystä ja tekijänoikeudet ovat oleet suurten muutosten kohteena, johtuen informaatio teknologian kehityksestä. Paikkatietojen osalta merkittävä uudistus on, vuonna 1998 säädetty 49 §:n 1 momentin 2- kohta tietokantojen sui generis -suoja tarkoittava, tietokantadirektiivin (96/9/EY) vaatima säännös. Sui generis suoja kuuluu ns. tekijänoikeuden naapurioikeuksiin. Kysymys on sellaisista teoksista, joille ei haluttu antaa varsinaista tekijänoikeussuojaa, mutta joiden jonkin asteista suojaamista on pidetty erittäin tärkeänä, jotta voitaisiin turvata yhteisöjen ja yritysten panostus uusiin tuotteisiin ja innovaatioihin.

3. Tekijänoikeuden kohde

3.1. Teos

Esimerkki luettelo

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan tekijänoikeus on sillä, joka on luonut "kirjallisen tai taiteellisen teoksen". Vain tämä "teos" voi saada tekijänoikeudellista suojaa. Pykälä sisältää esimerkkiluettelon teoslajeista. Sen mukaan esimerkiksi selittävä kirjallinen esitys (suoja saa esim. kirjat, esitelmät ja puheet), elokuva, valokuva ja muu kuvataiteen tuote, kartta tai muu selittävä piirustus sekä graafinen että plastillisesti muotoiltu teos (suoja saa esim. rakennuspiirustus, joka ei saa suojaa taiteellisenä teoksena tai tilastolliset käyrät) sekä tietokoneohjelma voivat olla teoksia. Myös muu kuin esimerkkiluettelossa mainittu voi olla teos. Siten esimerkiksi tietokantoja sisältävä kokoelma voi olla teos. Teoskäsite on jätetty laissa avoimeksi, siinä ei ole nimenomaisia ohjeita teostason harkinnasta. Tekijänoikeussuojan ulottuvuuden määrittelee viime kädessä tuomioistuim.

Yleiset teoskriteerit

Tekijänoikeudellisessa merkityksessä teoksella tarkoitetaan henkisen luomistyön tuotetta. Yksikään esimerkkiluettelossa mainittu teos ei saa automaattisesti suojaa, vaan teoksen edellytetään täyttävän luovuuden kriteerit. Esimerkiksi kartta on tekijänoikeudella suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn itsenäisenä ja omaperäisenä tuloksena. (vrt.: original = alkuperäinen(ei kopio) ei välttämättä tarkoita samaa).

Teosharkinta

Teosharkinnassa apuna käytetyn yleisesti hyväksytyt määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Tällöin se ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.

Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Tekijänoikeuden syntyminen ei edellytä, että tekijä rekisteröisi teoksen vaan tekijänoikeus syntyy automaattisesti teoksen luomisen hetkellä. Lisäksi teoksen laadulla ei ole merkitystä, mitä surkeinkin tekele voi olla teos.

Luonnollinen henkilö

Pääsäännön mukaan tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle.

Paikkatietoaineistosta saattaa muodostua "kirjallisia teoksia". Paikkatietoaineiston tuottaminen on aikaa vievää ja kallista, millä ei kuitenkaan tekijänoikeussuojan saamisen kannalta ole merkitystä. Paikkatietojen tekijänoikeussuojan edellytys on, että teos on luovan työn itsenäinen ja omaperäinen tulos (vrt. tär-

keä ero tietokantojen sui generis - erityssuojan saamisen osalta, jossa juuri tekijän panostus teokseen on suojan saannin edellytys).

Tekijänoikeuden edellyttämää teoksen "keksinnöllisyyttä" ei edellytetä Isossa-Britanniassa ja Irlannissa, vaan tekijänoikeussuojan saamisen edellytys on matalampi. Teos saa tekijänoikeussuojaa sillä perusteella, ettei työ ole kopio, omaperäisyydellä ei ole merkitystä. Teos saa tekijänoikeussuojaa "skill and labour"-periaatteen mukaisesti.

Idea ei saa suojaa

Tekijänoikeussuoja ulottuu vain konkreettisiin teoksiin, ei niiden perusideaan, sisältöön, teemaan tai motiiveihin. Teoskynnys ei täyty mm. silloin, kun puhutaan keksinnöistä, peleistä, tieteellisistä teorioista, matemaattisista järjestelmistä. Onkin sanottu, että tekijänoikeussuoja on ilmaisun muodon suojaa, sillä ei suojata tietoja eikä ideoita.

Tieto ei saa suojaa

Tekijänoikeus ei käsitä myöskään niitä ajatuksia, tutkimustyön tuloksia, toteamuksia tai tietoja, joita teoksessa esitetään. Periaatteessa teoksen sisältö ei ole tekijänoikeussuojan piirissä. Tekijänoikeutta pidetäänkin muodon suojana.

Epämääräisyys?

Kuitenkin tekijänoikeussuoja ei rajoitu vain siihen teostyyppiin, jossa teos ensi kerran saatettiin julkisluokkaan. Tekijänoikeuslaissa tarkoitettu teos on "jotakin", joka sijoittuu sisällön ja ulkoisen muodon väliin.

© -merkki Copyright tai © -merkki ei luo tekijänoikeutta, vaan sen tarkoitus on informoida muita tekijänoikeuden haltijasta. Merkinnästä selviää tekijänoikeudenhaltija ja keneltä on haettava lupaa teoksen jälkikäyttöön

Kesto

Tekijänoikeus on voimassa 70 vuotta tekijän kuolinvuodesta. Tekijänoikeussuojaa eivät saa enää sellaiset teokset, joiden suoja-aika on kulunut umpeen.

3.2. Jälkiperäisteokset

Alkuperäisteoksen lisäksi tekijänoikeussuojaa saavat jälkiperäisteokset. Tällaisia ovat mm. teoksen käännös taikka muunnelma toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin.

Muunnelma

Muuntelijalla on oikeus teokseen sen muunnellussa muodossa. Suojaa saadakse muuntelijan panoksen on osoitettava omaperäisyyttä. Muuntelijan oikeus käsittää vain hänen oman panoksensa, eikä se vaikuta alkuperäisen teoksen tekijänoikeuteen. Muunnelman tekeminen edellyttää siten alkuperäisen tekijän lupaa. Muunnelman tekeminen muunnelmasta edellyttää vastaavasti lupaa muuntelijalta sekä teoksen alkuperäiseltä tekijältä.

Uusi teos

Uusi ja itsenäinen teos syntyy, kun teosta on vapaasti muutettu. Tällainen teos on esimerkiksi parodia, jolloin alkuperäinen teos saa uuden, alkuperäisestä teoksesta poikkeavan sisällön. Mikäli joku teosta vapaasti muuntaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen. Tällainen itsenäinen teos luodaan silloin, kun kirjallisessa tai taiteellisessa luomistyössä hyödynnetään toisen käyttämiä ideoita tai aiheita, mutta toteutetaan ne itsenäisellä ja omaperäisellä tavalla. Tällaiseen hyödyntämiseen ei tarvita alkuperäisen oikeudenhaltijan suostumusta. Kuitenkin muunnelmien teoskynnys saattaa olla melko korkea, sillä omaperäisyyden osoittaminen on usein vaikeaa.

Kokoelma

Teoksista tai teosten osista, tiedoista tai muusta aineistosta muodostuvat kokoelmat voivat olla teoksia. Tekijänoikeussuojaa saadakse kokoelman on täytettävä tekijänoikeuden yleiset edellytykset.

Tekijänsä luovuutta ilmentävä omaperäinen kokoelma voi olla teos. Kokoelman tekijänoikeus kohdistuu itse kokoelmaan, mutta ei sen sisältönä oleviin aineistoihin. Kokoelman tekijänoikeus ei rajoita kokoelmaan liitettyjen itsenäisten aineistojen mahdollisesti olemassa olevia oikeuksia. Kokoelmateoksen toimit-

taja voi käyttää tekijänoikeuksia hyväkseen vain alkuperäistekijöiden suostumuksella. Jälkiperäiset tekijänoikeudet eivät siis rajoita alkuperäisten tekijöiden oikeuksia.

Tekijänoikeudellisesti suojattu kokoelma voi olla teknisesti monenlaisessa muodossa. Kokoelma voi olla esimerkiksi painettuna kirjan muotoon tai se voi olla tallennettuna äänitteelle tai kuvataallenteeseen, cd-romiin, tietokonelevykkeelle tai tietokoneen muistiin.

Teos voidaan luoda useiden henkilöiden yhteistyönä. Tällainen teos voi olla joko yhteisteos tai yhteen liitetty teos.

Yhteisteos

Teosta, joka on syntynyt eri tekijöiden yhteistyön tuloksena ja siten, ettei heidän osuuksia teoksesta voida erottaa toisistaan, kutsutaan yhteisteokseksi. Tällöin jokaisella tekijällä on tekijänoikeus yhteisesti, kuitenkin jokaisella on valta vaatimusten esittämiseen, mikäli tekijänoikeutta on loukattu.

Liitetty teos

Jos teoksen jokaisen tekijän osuus voidaan erottaa teoskokonaisuudesta, puhutaan yhteen liitetystä teoksesta.

Eri maiden kartoista muodostuva koko Euroopan kartasto on esimerkki kokoelmateoksesta. Yhteen liitetyn teoksen osalta jokaisella tekijällä on oikeus määrätä itsenäisesti omasta osuudestaan, mutta koko teoksen käyttämiseen vaaditaan kaikkien tekijöiden suostumus.

- Jos karttakirja luodaan olemassa olevista kartoista, tekijänoikeus karttakirjaan on teoksen luojalla, mutta jokaisella teoksessa käytetyllä kartalla on oma tekijänoikeussuoja.
- Yleiseurooppalainen paikkatiedosto, joka tehdään maakohtaisesti ja jonka maakohtaista osiota voidaan käyttää erikseen, on sellainen tiedosto, jonka jokaisella tekijällä on tekijänoikeus omaan osaansa.

4. Tekijänoikeuden sisältö

4.1. Tekijänoikeuden tarkoitus

Tekijänoikeuden tarkoituksena on antaa suojaa henkistä luomisprosessia vaatineille tuotteille. Tekijänoikeussuoja merkitsee sitä, että tekijällä on oikeus käyttää teostaan taloudellisesti hyväkseen sekä oikeus määrätä, miten ja missä yhteydessä teosta on lupa käyttää.

Oikeudet

Tekijänoikeus on yhteisnimitys erilaisille oikeuksille. Tekijänoikeus tuottaa tekijälle sekä taloudellisia että hänen henkilöönsä liittyviä moraalisia oikeuksia.

Taloudelliset oikeudet on toteutettu yksinoikeuksien muodossa, toisin sanoen tekijälle on annettu valta yksin määrätä eräistä toiminnoista teoksen suhteen. Asia voidaan ilmaista myös kääntäen ja sanoa, että tekijällä on valta kieltää muilta tietyt hänen teokseensa kohdistuvat toiminnot. Taloudellisia oikeuksia koskevan perussäännöksen mukaan tekijällä on yksinomainen oikeus määrätä teoksensa kappaleiden valmistamisesta ja teoksen saattamisesta yleisön saataviin.

Moraalisten oikeuksien tarkoituksena on taas suojata tekijän persoonallisuutta.

4.2. Taloudelliset oikeudet

Valmistaminen

Teoksen kappaleiden valmistamista on tallentaminen ja kopioiminen millä tahansa teknisellä menetelmällä. Se merkitsee fyysisen muodon antamista teokselle eli kappaleen aineellistamista. Se, joka piirtää kartan käsin tai tietokonetta hyväksikäyttäen, valmistaa kartasta teoksen kappaleen, samoin se, joka monistaa sen valokopioimalla tai kirjapainon välinein, valmistaa niin ikään kappaleita. Valmistamista on myös teoksen osittainen toisintaminen esim. kirjan yksittäisen sivun valokopiointi tai lainauksen ottaminen siitä.

Teoksen kappaleen valmistamisena pidetään lain mukaan myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa (esim. näytelmän televisioon taltioiminen). Lisäksi on selvää, että teoksen syöttäminen (upload) internetiin samoin kuin sen imurointi siitä (download) on aina kappaleen valmistamista.

· Digitaalitekniikan myötä käsitteestä "kappaleiden valmistaminen" on tullut ongelmallinen. Valmisteilla olevassa tietoyhteiskuntadirektiivissä kappaleiden valmistamisen käsite on laaja: "Kopioinnin tulos voi olla pysyvä fyysinen kopio, kuten kirja, mutta se voi aivan yhtä hyvin olla teoksen näkymätön tilapäinen kopio tietokoneen käyttömuistissa."

Yleisölle saattaminen

Teoksen saattaminen yleisön saataviin voi tapahtua joko esittämällä teos julkisesti tai näyttämällä sitä julkisesti tai levittämällä teoskappaleita julkisuuteen, esimerkiksi myymällä, vuokraamalla tai lainaamalla. Julkiseen esittämiseen sisältyvät sekä elävät esitykset että radio- ja televisiolähettykset.

Teos on yleisön saatavilla, kun jokaisella on mahdollisuus päästä osalliseksi siitä. Tekijä ei voi tekijänoikeuteensa vedoten estää sellaisten yksityiset tilaisuuksien järjestämistä, joissa tarkoituksena on saavuttaa ainoastaan suljettu henkilöpiiri ja joihin ei ole julkista pääsyä.

Levittäminen

Levittämisoikeudella on tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluvien toimintojen joukossa toissijainen merkitys, koska levittäminen yleensä liittyy kappaleiden valmistamiseen. Kun tekijä luovuttaa kustantajalle oikeuden kappaleiden valmistamiseen, hän yleensä samalla siirtää kustantajalle myös levitysoikeuden. Mutta, jos kappaleet on valmistettu luvattomasti, tekijä voi oikeutensa turvin estää niiden levittämisen.

Teoksen tekijä voi sopia taloudellisista oikeuksista ja ne ovat aina siirrettävissä.

Raukeaminen

Kun teos on julkaistu saadaan teoskappale vapaasti myydä uudelleen tai levittää, ilman tekijän lupaa. Kuitenkin tekijän lupa tarvitaan aina teoksen vuokraamiseen.

Kappaleen siirto ei merkitse sitä, että tekijänoikeus siirtyy kappaleen mukana. Tekijänoikeus voidaan luovuttaa tai siirtää kokonaan tai osittain, mutta ellei erikseen olla toisin sovittu, luovutuksen saaja ei saa muuttaa teosta. Tekijänoikeuden edelleen siirtämiseen vaaditaan tekijän suostumus, ellei tekijänoikeus liity elinkeinotoimintaan, jota ollaan siirtämässä.

Epäoikeudenmukaisen kilpailun ehkäisemistä koskevan lain soveltaminen saattaa tulla kyseeseen tapauksessa, jossa kilpailija kopioi tekijän teoksen, ja näin aiheuttaa epätietoisuutta siitä, mikä on alkuperäinen ja mikä kopioitu teos.

4.3. Moraaliset oikeudet

Moraalisten oikeuksien tarkoituksena on suojata tekijän persoonallisuutta. Tekijänoikeuslaissa näitä ovat isysoikeus ja respektioikeus

Isysoikeus

Isysoikeudella tarkoitetaan sitä, että käytettäessä hyväksi tekijän taloudellisia oikeuksia tekijällä on aina oikeus vaatia, että hänen nimensä tullaan ilmoittamaan teoksen käytön yhteydessä. Tekijän nimi on ilmoitettava niin kuin hyvä tapa vaatii.

Respektioikeus

Respektioikeudella tarkoitetaan tekijän oikeutta vastustaa teoksen muuttamista, jos muutoksella loukataan teoksen kirjallista tai taiteellista arvoa.

Moraalisista oikeuksista tekijä ei voi luopua. Tästä tehdään poikkeus vain siinä tapauksessa, että kyseessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajatun teoksen käyttäminen. Tekijä säilyttää moraaliset oikeutensa, vaikka hän olisi niistä sitovasti luopunut, koska niistä tehty sopimus ei sido teoksen tekijää.

· Kartta- ja paikkatietojen osalta moraalisisilla oikeuksilla ei ole isoa merkitystä.

5. Tekijänoikeuden rajoitukset

5.1. Yleistä

Tekijän yksinoikeutta määrätä teoksestaan on rajoitettu yksityisten etujen johdosta tai sosiaalisista tai sivistyksellisistä syistä.

Eri maiden tekijänoikeuslaissa on säädetty erilaisia poikkeuksia, siitä missä kulkee tekijän yksinoikeuden raja. Suomessa näitä poikkeuksia on esimerkiksi oikeus kopioida yksityiseen käyttöön, kirjastojen lainausoikeudet ja opetuskäyttö.

Yhdysvalloissa on käytössä yleissäännös siitä, että ns. kohtuullinen eli "fair use" -käytön sallittavuudesta. Kohtuullista on yleensä ollut rajoitettu, yksityinen, voittoa tuottamaton ja tekijän ansaintamahdollisuuksia olennaisesti rajoittamaton käyttö.

5.2. Lait ja päätökset

Tekijänoikeuslain mukaan lakeihin ja asetuksiin sekä viranomaisen tai muun julkisen elimen päätöksiin tai lausumiin ei ole tekijänoikeutta. Lausunnoilla ja päätöksillä tarkoitetaan kirjallisia lausumia, jotka jokin viranomainen on antanut (esim. tuomioistuinten ratkaisut, hallituksen esitykset ja komiteamietinnöt), suulliset lausunnot saavat normaalia tekijänoikeussuojaa. Kaikilla on mahdollisuus julkaista lakikokoelmaa tai oikeustapauskokoelmaa. Kuitenkin kokoelman toimittajalla voi olla tekijänoikeus kokoomateokseensa.

- Tekijänoikeuslain 9 §:n soveltamista ei ole oikeuskäytäntöä.
- On katsottu, että kartta, joka kuuluu liitteenä julkisen elimen päätösiin saa tekijänoikeussuojaa, kun taas kartta, joka on päätöksen osa, ei saisi tekijänoikeussuojaa.

5.3. Vapaa hyväksikäyttö

Tekijänoikeuslain 2 luvussa on lueteltu joukko tekijänoikeuden rajoituksia. Nämä rajoitukset merkitsevät, että tekijänoikeudellisesti suojattuja teoksia saa tietyin edellytyksin käyttää ilman tekijän suostumusta.

Yksityinen käyttö

Yksityisellä henkilöllä oikeus valmistaa julkistetusta teoksesta muutamia kappaleita omaan käyttöönsä. Poikkeussäännöstä on tulkittava suppeasti. Yksityistä on henkilökohtainen tai perheen sisäinen käyttö. Säännöstä ei voida soveltaa silloin kuin teoksen valmistaminen tapahtuu ansiotarkoituksessa.

- Rajoitus ei koske kuitenkaan tietokoneohjelmia tai tietokantoja, joita ei saa kopioida edes yksityiseen käyttöön.

Sitaatti

Julkistetusta teoksesta on tietyin edellytyksin mahdollista lainata eli siteerata. Lainaaminen edellyttää, että se tapahtuu hyvän tavan mukaisesti ja lainauksen lähde mainitaan. Sitaattien käyttö on normaalia ja sallittua niin tieteellisissä ja selostavissakin esityksissä. Siteeraaminen ei rajoitu pelkästään kirjallisiin teoksiin, myös kuvia ja sävellyksiä voidaan siteerata.

Vapaa esittämisoikeus

Julkaistu teos saadaan esittää vapaasti ilman tekijän lupaa ja esittää julkisesti Jumalanpalveluksen ja opetuksen yhteydessä. Julkaistun teoksen saa esittää julkisesti myös "hyväntekeväisyystilaisuuksissa", ilman tekijän suostumusta. Hyväntekeväisyystilaisuudella tarkoitetaan tilaisuutta, joissa teosten esittäminen ei ole järjestettävän tilaisuuden pääasia ja joihin ei peritä pääsymaksua, eikä tilaisuutta ole järjestetty ansiotarkoituksessa.

Oikeus levittää teoskappaleita

Se joka on hankkinut julkaistusta teoksesta kappaleen on oikeutettu edelleen luovuttamaan tämän kappaleen. Teoskappaleen omistajalla on oikeus myös teoksen julkiseen näyttämiseen. Kirjastojen toiminta, (teoskappaleiden vuokraaminen ja lainaaminen) perustuu tähän säännökseen.

Näkövammaiset

Julkaistusta teoksesta saa tehdä ilman oikeudenhaltijan lupaa kappaleita näkövammaisille luettavaksi.

- Näkövammaisten karttojen valmistamiseen toimitettavasta materiaalista ei saa periä maksua.

5.4. Pakkolisenssi

Pakkolisenssi tarkoittaa oikeutta käyttää teosta hyväksi ilman tekijän lupaa. Tekijällä on oikeus saada käytöstä korvaus, mutta käyttäjä ei ole kuitenkaan velvoitettu ilmoittamaan käytöstä.

Antologiavapaus

Kokoomateoksia voidaan valmistaa opetuskäyttöön ilman oikeudenhaltijan lupaa tietyin ehdoin. Tärkein edellytys on, että teosta käytetään opetuskäyttöön Pääsääntöisesti lupa ei koske kuitenkaan koko teosta, vaan ainoastaan teoksen osia.

5.5 Sopimuslisenssi

Sopimuslisenssi säännös on haluttu ottaa käyttöön teosten massakäytön ollessa kyseessä. Luvan teoksen käyttöön myöntää yleensä tekijänoikeusjärjestö.

Korvauksen saavat myös ne ulkopuoliset, jotka eivät ole sopimukseen liittyneet. Näiden osalta ovat järjestöt sopineet maksettavista korvauksista.

- Esim. Kopiosto ry., joka on tehnyt sopimuksen eri käyttäjätahojen kanssa myöntää käyttöluovia esimerkiksi teosten valokopiointiin (Gramex ry. ja Teosto ry.)

6. Sanktiot

6.1. Rangaistusvastuu

Piratismi

Teknisen kehityksen myötä teoksen ja sen esityksen toisintaminen ja kopioiminen on käynyt aikaisempaa helpommaksi ja halvemmaksi. Siitä on seurauksena ollut ns. piratismi, jolla tarkoitetaan ansiotarkoituksessa, ilman oikeudenhaltijoiden suostumusta tapahtuvaa teoskappaleiden laajamittaista valmistamista, maahantuontia ja levittämistä. Yhtenä keinona taistelussa piratismia vastaan on nähty mm. rangaistus-seuraamuksen ankaroituminen.

Tekijänoikeuden loukkaaminen on rangaistava teko, josta voidaan tuomita rikoslain 49 luvun 1 §:n tai tekijänoikeuslain 7 luvun mukainen seuraamus. Kyseessä on sellainen teko joka on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa loukatulle oikeudenhaltijalle.

Tekijänoikeusrikos

Törkeimmissä tapauksissa, tahallisesta ansiotarkoituksessa tehdystä loukkauksesta, tekijänoikeusrikoksesta, tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Teko on tekijänoikeusrikos, kun se on tahallinen ja siihen liittyy ansiotarkoitus. Tekijänoikeuden loukkaaja toimii tahallisesti, silloin kun hän toimii tietoisesti ja pitää varmana tai ainakin lähes varmana siitä, että hän loukkaa jollekin toiselle kuuluva tekijänoikeussuojaa. Rikoksen tekijän ansiotarkoitus edellyttää, että hänellä on tarkoitus saada tuloja tekijänoikeus loukkauksen avulla. Sillä saako rikoksen tekijä edellä mainittuja tuloja, ei ole merkitystä, myöskään tosiasiallista vahingon syntymistä ei edellytetä.

Tekijänoikeusrikkomus

Tekijänoikeusrikkomus on tekijänoikeusrikoksesta lievempi teko. Tekijänoikeusrikkomus ei edellytä tekijältä ansiotarkoitusta tai tahallisuutta. Tekijänoikeusrikkomuksen rangaistusvastuun synnyttää törkeä huolimattomuus. Luvattomasta käytöstä suoritettavasta hyvityksestä ja vahingon korvaamisesta on tekijänoikeuslaissa erityissäännöksiä. Tekijänoikeusrikkomuksesta voidaan tuomita sakkoon.

Asianomistajarikos

Kumpikin loukkaus on asianomistajarikos. Virallinen syyttäjä saa kuitenkin nostaa syytteen tekijänoikeusrikoksesta erittäin tärkeän yleisen edun sitä vaatiessa.

- Tekijänoikeusrikkomuksena ei kuitenkaan pidetä muutaman kappaleen valmistamista yksityistä käyttöä varten sellaisesta tietokoneella luettavassa muodossa olevasta tietokoneohjelmasta tai tietokannasta, joka on julkaistu taikka jonka kappaleita on tekijän tai tietokannan valmistajan suostumuksella myyty tai pysyvästi luovutettu.
- Kantajalla on todistustaakka, eli velvollisuus näyttää, että vastaaja on loukannut tekijänoikeuksia.
- Todistustaakka siirtyy vastaajalle tapauksessa, jossa vastaajan teoksessa on samanlainen virhe kuin kantajan teoksessa. Käännetyn todistustaakan mukaisesti on vastaajan velvollisuutena näyttää se, miten hänen teokseensa on tullut samanlainen virhe kuin kantajan teoksessa. Tarkoituksenmukaisten virheiden avulla kantajan on helpompi näyttää se, että tekijänoikeusrikkomus on tapahtunut. Teoksen tekijän kannattaa teostyyppistä riippuen lisätä teokseensa tarkoituksenmukaisia virheitä, jotta tekijänoikeusrikkomusten osoittaminen on helpompaa.

6.2. Korvausvastuu

Kohtuullinen hyvitys

Korvausvastuuta on kahta eri tyyppiä tekijänoikeusloukkausten yhteydessä: hyvitys- ja vahingonkorvausvastuuta. Korvausvastuuta ei ole sidottu teon rangaistavuuteen. Se ei edellytä myöskään tuottamusta. Jokainen, joka käyttää teosta vastoin tekijänoikeuslain säännöksiä, on velvollinen suorittamaan käyttämisestä kohtuullisen hyvityksen. Tekijänoikeudessa ei noudateta vilpittömän mielen suojan periaatetta. Hyvitysvastuu ei edellytä korvausvelvollisesta tahallisuutta tai tuottamusta, vaan vastuu syntyy vaikka henkilö olisi vilpittömässä mielessä. Kohtuullinen hyvitys määräytyy tapauskohtaisesti, useimmissa tapauksissa tavanomaisten lisenssimaksujen pohjalta, eli lähtökohtana on se hinta, jolla tekijä olisi antanut luvan käyttää suojattua teosta. Hyvitysvastuu tarkoittaa sitä, että tekijänoikeusloukkaukseen syyllistynyt henkilö on aina velvollinen suorittamaan tekijälle tai oikeudenhaltijalle kohtuullisen korvauksen hyvityksenä ilman lupaa toimimisesta.

Tuottamus

Tuottamuksellisen loukkauksen tapauksissa on hyvityksen lisäksi suoritettava vahingonkorvaus kaikesta muustakin aineellisesta ja aineettomasta vahingosta ja kärsimyksestä ja muusta haitasta (menetetty liikevoitto). Vahingonkorvausvastuu eroaa hyvityksestä kuitenkin siinä, että se edellyttää tahallisuutta, tuottamusta tai varomattomuutta. Ellei vahingon suuruutta pystytä näyttämään, avuksi tulee OK 17:6:n säännös, jonka mukaan tuomioistuimella on valta arvioida vahingon määrä kohtuuden mukaan.

6.3. Menettämisseuraamus

Tuomioistuin voi tekijänoikeuden haltijan pyynnöstä määrätä piraattituotteen hävitettäväksi, luovutettavaksi tekijänoikeudenhaltijalle kappaleen valmistuskustannuksia vastaavaan hintaan tai määrätä kappaleen muutettavaksi sellaiseen muotoon, ettei sitä voida käyttää väärin. Tuomioistuimen määräys koskee piraattituotteita sekä niiden valmistuksessa käytettyjä tuotteita.

Tarkoituksena on estää sivullista käyttämästä tekijän teosta kilpailuun tekijän kanssa.

7. Tekijänoikeuden siirto

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijänä pidetään teoksen luonutta henkilöä myös siinä tapauksessa, että teos on luotu työ-, virka-, tai toimeksiantosuhteessa. Tekijänoikeus voidaan luovuttaa. Teoksen tekijä voi luovuttaa tekijänoikeutensa myös oikeushenkilölle. Pääsäännön mukaan oikeushenkilöllä voi olla alun perin vain tekijältä siirtyneitä tekijänoikeuksia (Huom! tietokoneohjelmat ja tietokannat ovat poikkeuksia).

Teoskappaleen luovutus ja tekijänoikeuden luovutus on pidettävä erillään toisistaan. Tekijänoikeus ja omistusoikeus ovat eri oikeuksia teoskappaleeseen. Kun ostetaan esimerkiksi kartta, ostaja saa omistusoikeuden kartan kappaleeseen. Kartan tekijänoikeus ei kuitenkaan siirry kaupanteossa, vaan se säilyy edelleen tekijällä. Sääntö on sama, olipa kartasta valmistettu lukuisia kappaleita tai vain yksi kappale. Kuitenkin osapuolet voivat sopia, että kappaleen luovutuksen yhteydessä luovutetaan myös tekijänoikeudet.

Tekijänoikeus voidaan luovuttaa rajoitetusti. Luovutuksen rajoitukset koskevat moraalisia oikeuksia, tekijän elinajan hänen moraaliset oikeutensa ovat luovuttamattomia. Vaikka tekijä nimienomaisesti siirtäisi moraaliset oikeutensa toiselle taikka ilmoittaisi niistä kokonaan luopuvansa, luovutus samoin kuin luopuminenkin on vaille vaikutusta, tekijä voi milloin tahansa alkaa käyttää moraalisia oikeuksiaan.

Tekijänoikeuden luovutus sopimukset

Tekijänoikeudet voidaan luovuttaa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden luovuttaminen käsittää suuren joukon erilaisia luovutuksia. Taloudelliset oikeudet voidaan luovuttaa kokonaan tai ainoastaan osittain.

Kokonaisluovutus

Tekijänoikeuksien kokonaisluovutus on käytännössä harvinaista, eikä tämä ole oikeuksien ostajan kannalta tarkoituksenmukaistakaan. Kokonaisluovutuksessa tekijä luovuttaa yksinoikeutensa teoskappaleiden valmistamiseen ja saattamiseen yleisön saataville. Tekijän sopiessa taloudellisten oikeuksiensa kokonaisluovutuksesta menettää hän samalla määräämis-oikeutensa teokseen.

Osittaisluovutus

Osittaisluovutukset ovat käytännössä huomattavasti yleisempiä kuin kokonaisluovutus. Taloudellisten oikeuksien osittaisluovutuksessa tekijä siirtää vain osan hänelle kuuluvista oikeuksista. Osittaisluovutuksia tehtäessä tekijänoikeus voidaan jakaa hyvinkin kapeiksi siivuiksi. Sopimusta tehtäessä on tärkeää, että siitä käy ilmi mitkä oikeudet ovat siirtyneet luovutuksensaajalle ja mitkä ovat jääneet tekijälle.

Osittaisluovutukset voivat olla joko eksklusiivisia tai rinnakkaisia. Eksklusiivinen luovutus estää sekä itse tekijää, että kaikkia muita kuin luovutuksensaajaa hyödyntämästä teosta.

Rinnakkaisella tekijänoikeuden osittaisluovutuksella tarkoitetaan, että luovutuksen saaja saa käyttää teosta sovitulla tavalla ilman, kuitenkin luovutus ei ole este tekijänoikeuden osittaisluovutukselle myös toisille osapuolille. Tavallisesti puhutaankin käyttöluvan tai lisenssin luovuttamisesta. Sopimuksesta riippuu osittaisluovutuksen ollessa kyseessä, saako luovutuksensaaja eksklusiivisen vai pelkän käyttöoikeusluvan.

Muoto

Kokonaisluovutukselle tai osittaisluovutukselle ei ole säädetty minkäänlaista määrämuotoa. Luovutus voi tapahtua täysin vapaamuotoisesti, suullisesti tai kirjallisesti, taikka jopa hiljaisestikin. Hiljainen sopimus voi syntyä työ- tai palvelusuhteen nojalla, jos työsuhteeseen kuuluu tekijänoikeudella suojattujen tuotteiden teko.

- TekijäL 40 b §:ssä on säädetty olettamasaännöksestä tekijänoikeuden siirtymisestä työ- ja virkasuhteessa syntyvien teosten osalta. Jos tietokoneohjelma tai tietokanta on luotu täytettäessä työsuhteeseen kuuluvia velvoitteita, tekijänoikeus siirtyy työnantajalle. Säännöstä sovelletaan vain, ellei ole toisin sovittu. Osapuolten suullinen sopimus riittää syrjäyttämään olettamasaännöksen.

Tulkinta

Pääsääntö luovutustapauksissa on suppea tulkinta: tekijälle kuuluvat kaikki ne oikeudet, joita hän ei ole luovuttanut toiselle. Epäselvissä tapauksissa lähtökohtana on, että tekijänoikeudet ovat jääneet tekijälle eivätkä siirtyneet luovutuksensaajalle.

Teknisen kehityksen johdosta tapahtunut teoksen hyödyntämismahdollisuuksien lisääntyminen, on riippuvainen sopimuksen sisällöstä. Ellei sopimuksessa ole tästä mainintaa, sopimuksia on tulkittu tekijälle myötämielisesti. Kuitenkin sillä poikkeuksella, että jos uusien käyttömahdollisuuksien olemassaolo oli luovuttajalla tiedossa, nämä käyttömahdollisuudet kuuluvat luovutuksensaajalle.

- Koska vilpittömän mielen suoja ei tekijänoikeuslaissa tunneta, niin kaksoisluovutustilanteessa jälkimmäisen henkilön vilpittömää mieltä ei suojata, eikä hänellä ole mahdollisuutta syrjäyttää sitä, jolle luovutus on ensiksi tehty.
- Ongelma: NykYTEKNIikka mahdollistaa tietojen intensiivisen ja nopean kierron, tiedot on saatettu liittää erilaisiin tuotteisiin. Käyttöoikeudesta sopiminen saattaa jossain tapauksessa olla erittäin hankalaa, koska tietojen käyttäjällä saattaa olla ylivoimaisia vaikeuksia selvittää, kuka on teoksen tekijänoikeuksien haltija. Näin ollen on lähes mahdotonta tietää, keneltä on hankittava tekijänoikeuslupaa.

8. Paikkatietojen tekijänoikeussuoja

8.1. Yleistä

Paikkatieto voi esiintyä eri muodoissa mm. karttana, taulukkoina tai erilaisina digitaalisina tietokantoina. Aikaisemmin paikkatiedot liittyivät paperikarttoihin; siihen, miten ne kuvasivat paikkoja, rajoja tai kiinteitä ilmiöitä maanpinnalla.

Paikkatiedot on määritelty laajemmin kuin perinteinen kartta. Paikkatietoon voidaan liittää paikkaan liittyvää ominaisuustietoa, joka ei näy kartassa.

Paikkatietojen tekijänoikeussuojan käsittelyssä on ensin lähdetty perinteisestä kartasta, minkälaisista tekijänoikeussuojaa kartta saa. Lisäksi kartan kohdalla on käsitelty kysymystä miten teknologian kehittyminen on vaikuttanut kartalla olevan aineiston tekijänoikeussuojaan.

Tämän jälkeen käsitellään luettelonsuojaa ja uutena merkityksellisenä suojana tietokantasuojaa, sillä kartta muodostuu erilaisista paikkatietoaineistoista.

Yksittäisessä tapauksessa on tarkkaan harkittava ja ratkaistava erikseen, saako tuote tekijänoikeus-suojaa karttateoksena, kokoelmateoksena, luettelona vai saavatko kartan tiedot suojaa tietokantoina.

8.2. Kartta

Karttojen tekeminen vaatii suuren määrän erilaisia yksityiskohtaisia tietoja, joiden kerääminen vaatii paljon aikaa ja vaivaa. Tekijänoikeussuojan piiriin kuuluu edellä mainittujen kirjallisten ja taiteellisten teosten lisäksi myös teknilliset piirustukset ja kartat.

TekijäL 1 §:n 2 momentin mukaan: "Kirjallisena teoksena pidetään myös karttaa sekä muuta selittävää piirustusta tai graafista taikka plastillisesti muotoiltua teosta sekä tietokoneohjelmaa."

Tekijänoikeuslain valmistelutöiden mukaan näitä tuotteita suojataan kirjallisena teoksena siitä johtuen, että "lainsuojan on oltava sama siitä riippumatta, onko jonkin asian esittämistä varten käytetty kirjallista vai kuvallista ilmaisumuotoa" (komiteamietintö 1953:5, s. 46)

Suojan edellytys

Suojan edellytyksenä on, että karttojen on oltava muiden tuotteiden tavoin omaperäisiä ja itsenäisiä, jotta ne olisivat teoksia ja jotta niiden tekijälle syntyisi tekijänoikeus.

Tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä, ei myöskään sen aikaansaamiseksi vaadittu la työ- tai tietomäärällä (vrt. sweat of browl -periaate; sekä luettelosuoja ja tietokantasuoja TekijäL 49§, jossa korostetaan suoritusta ja toimintaa) Myös käytännöllistä käyttötarkoitusta toteuttava tuote voi olla teos (TN lausunto: Kartta-aineiston tekijänoikeus, 1999:5).

Selittävä piirustus saa suojaa sillä perusteella, että siinä tietyt seikat on ilmaistu kuvallisessa muodossa riittävän omaperäisellä, tekijän yksilöllisyyttä osoittavalla tavalla.

Kartan omaperäisyys ilmenee siinä muodossa, jolla kartan tekijä kuvaa tietyt todellisuudessa ilmenevät seikat. Kartan tekijänoikeussuoja ei ulotu todellisuudessa ilmeneviin seikkoihin sinänsä. Teoskynnyksen on katsottu olevan TekijäL 1 § 2 mom.:n mukaisten teostyyppien kohdalla alempana kuin normaalisti (TN lausunto: Tekijänoikeus kartta-aineistoihin 1999:5).

Kokonaiskuva

Suomessa on ratkaisuissa lähdetty siitä, että kartan tekijänoikeuksia tarkastellaan kokonaisuutena, eikä kartan kuvaamina erillisinä tietona.

- Omaperäisyys voi siis liittyä toisaalta kartan tapauksittain muodostamaan kokonaiskuvaan eli "den samlande kartbildern" kuten ruotsalainen tekijänoikeusasiantuntija Henry Olson asian ilmaisee. Toisaalta omaperäisyys voi liittyä niihin paikkatietojen valikoimiin, joita on yhdistetty karttaan. (Maankäyttö, prof. Niklas Bruun)

Kartan tavoitteena on kuvata kartoitettavaa aluetta mahdollisimman yksiselitteisesti ja ymmärrettävästi. Kartan on katsottu olevan sellainen teos, jossa omaperäisen ilmaisun alaa on voimakkaasti rajattu. Karttojen ilmaisumuodot ovat siten pitkälti ulkoisten tekijöiden sanelemia. Niinpä omaperäinen ja itsenäinen tekijänoikeudella suojattavan aineksen osuus on katsottu jäävän hyvin vähäiseksi, koska tekijänoikeus ei ulotu tietoihin tai elementteihin, joiden kuvaus on ulkoisen todellisuuden sanelemaa. Lisäksi erilaisten virallismääräysten vuoksi kartan laadinnassa käytetyt vaihtoehdot ovat vähissä, eikä tulos välttämättä ylitä teoskynnystä.

Suojan laajuus

Tekijänoikeus ei suojaa ideoita, yleisiä periaatteita tai teoksen sisältämiä tietoja, vaan näiden omaperäistä luovaa ilmenemismuotoa. Myöskään teoksen aihetta tai aiheen käsittelyä ei suojata. Näin ollen karttojen tekijänoikeudellinen suoja ei Suomessa ole kovinkaan laaja.

- "Mikäli lainsäädäntö tai tekniset vaatimukset asettavat lopputuloksen luomiselle niin ahtaat vaatimukset, että käytännössä lopputulos voidaan toteuttaa vai yhdellä tavalla, ei tällaisen teoksen katsota ylittävän teostasoa" (TN lausunto: Tekijänoikeus hillakarttoihin 2000:5).

Ei yksinoikeutta

Kenelläkään ei ole yksinoikeutta valmistaa karttoja. Toisella kartantekijällä on teoreettinen mahdollisuus laatia samojen paikkatietojen nojalla kartta, joka varsin paljon muistuttaa ensiksi suojattua.

Rajoitukset

Tekijänoikeussuojaa saavaa karttaa pidetään tekijänoikeuslain mielessä kirjallisena teoksena. Tämä tarkoittaa, että kaikki tekijänoikeuden mukaiset yksinoikeuden rajoitukset, jotka koskevat tekijänoikeutta, koskevat myös karttaa.

Jokainen saa jäljentää ja valmistaa muutamia kappaleita karttaa yksityistä käyttöä varten. Karttaan ei ole tekijänoikeutta, jos kartta sisältyy lakeihin ja asetuksiin taikka julkisen viranomaisen päätöksiin tai lausumiin. Sen sijaan mikäli laissa, asetuksessa tai viranomaispäätöksessä pelkästään viitataan johonkin karttaan, tämä ei tarkoita, että viitattu lähde olisi tekijänoikeudellista suojaa vailla. Julkaistua karttaa saa myös näyttää julkisesti, sitä saa siteerata ja sen tiedot ovat vapaasti käytettävissä.

Oikeuskäytäntöä KKO 1987 II 48. Tapauksessa kumpikin osapuoli olivat julkaisseet Suomen paikannuskartan. A:n kartta, jonka julkaiseminen oli aloitettu huomattavasti B:n karttaa aikaisemmin, katsottiin itsenäiseksi teokseksi. Kuitenkin korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan karttoja verrattaessa niiden todettiin poikkeavan toteutukseltaan niin olennaisesti toisistaan, että niitä oli kumpaakin toisiinsa verrattuna pidettävä itsenäisenä luomistyön tuloksena.

TN lausunto: Pizzakartta, 1990: 8: Tekijänoikeusneuvosto katsoi pizzaesitteeseen sisältyvän kartan saavan suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin nojalla.

TI:n päätös: Viimekädessä tuomioistuin ratkaisee tapauskohtaisesti ylittyykö teoskynnys. Kartan tekijänoikeus on ratkaistu kokonaisharkinnan mukaisesti Suomen oikeuskäytännössä, mutta voidaanko asiaa käsitellä toisin?

Mitä voidaan suojata?

Kartta ei anna täydellistä kuvaa todellisuudesta, koska se ei ole yhden suhde yhteen maaston kanssa. Kartan tekijän luovuus tulee näkymään yleistämisessä ja kohteiden valinnassa.

Topografinen kartta on useimmissa tapauksissa enemmän kuin pelkkä faktojen kokoelma. Siihen liittyy aina faktatiedon yleistäminen ja mitä pienempi mittakaava on sitä enemmän kohteita on yleistettävä. Tämä faktatieto on ilmaistu kartalla huolellisella harkinnalla, kun otetaan huomioon se, mikä on kartan tyyppi ja mittakaava.

- Luovaa toimintaa ei tapahdu niinkään tiedon keräämisessä, vaan yleistämisessä, kun valitaan tarpeen mukaisia tietoja karttaan. Yleistämistapoja ei ole suojattu, mikäli yleistäminen tulkitaan ideaksi tai systeemiksi. Kuitenkin yleistäminen on sellaista toimintaa, jota on mahdotonta kokonaan automatisoida. Jokainen maastokohta on erilainen ja onnistuneeseen yleistykseen pääsemiseksi on kartan tekijän tehtävä tapauskohtaisesti päätökset siitä, mitä tietoja hän karttaan ottaa. Tästä syystä kartan tekovaiheista juuri yleistäminen on erittäin vaativaa ja ammatillista näkemystä edellyttävää toimintaa.

[TN lausunto: Kartta-aineiston tekijänoikeudellinen suoja 1999:5:] Vaikka kartat osaksi ilmentävät alueiden kuvaamisessa vakiintuneita piirteitä, kuten vesistöjen (väri) sekä osoitetietojen merkinnät, niin Jyväskylän kartat ilmentävät kuitenkin valintoja siinä, miten kartalla esitettävä alue jaotellaan esitettäväksi eri karttasivuille. Lisäksi karttojen katsottiin ilmentävän kartan tekijän omintakeisia valintoja siinä, miten yksityiskohtaisesti kartalla kuvattu alue esitetään. Tehdyt valinnat näkyivät esimerkiksi maankäyttölajeja ja vesistöjä osoittavien viivojen tarkkuutena sekä siinä, mitä saaria ja vesistön osia kartalla visuaalisessa tai sanallisessa muodossa esitetään. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kartat kokonaisuutena osoittivat omaperäisyyttä, ja kartat kokonaisuutena saavat suojaa teoksina tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla.

Lisäksi tekijänoikeusneuvosto katsoi, että karttoihin sisältyy osuuksia, jotka eivät saa teosyhteydestään irrallaan tarkasteltuna teossuojaa.

Tekijänoikeusneuvosto on tulkinnut, että tekijänoikeus ei kuitenkaan suojaa ideoita, yleisiä periaatteita tai teoksen sisältämiä tietoja, vaan näiden omaperäistä ja luovaa ilmenemismuotoa.

TN lausunto: Harju-alueen tekijänoikeudellinen materiaali 1999:15: Muodoltaan hyvin tavanomainen selittävä piirustus ei saa tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeuden ulkopuolelle voi jäädä esimerkiksi valmiille karttapohjalle tietyn harjun sijaintipaikan kohdalle tavanomaisella tavalla merkitty harjun ääriiviapiirros.

TN lausunto: Tekijänoikeus hillakarttaan 2000:5: Hillakartta, jonka pohjana oli käytetty GT -tiekarttaa, ei katsottu olevan TekijäL 1 §:ssä mainittu teos: Teos ei ollut omaperäinen vaan kyseessä oli mekaanisen tiedon ilmaus. Suoja TekijäL 49 §:n nojalla.

Kartan tekijänoikeusratkaisuja EU-maissa:

Itävallan korkein oikeus (OGH 14.1.1991) katsoi, että kartta voi olla teos, mutta samalla totesi, että kyseessä olevalla kartalla ei ole tekijänoikeutta. Tuomioistuimen mukaan se, että kartan kuvaus katsottiin olevan paljas maantieteellisten faktojen luettelo - jokien, katujen tai paikkojen tavanmukainen esittäminen yleisesti käytetyillä symboleilla - ei tekijänoikeussuojan edellyttämää teoskynnystä ylitytty. Teokselta vaadittiin luovaa keksinnöllisyyttä "intellectual creation".

Ranskassa (Court of Appeal Paris) kysymyksessä oli vaeltajille tehty kartta, jonka katsottiin osoittavan omaperäisyyttä kartassa käytettyjen värien, järvien ja jokien muotojen osalta sekä siinä tavassa, jolla Korsikan saari oli liitetty karttaan. Kartan katsottiin olevan omaperäinen luomus ja tämän takia se nautti tekijänoikeussuojaa.

Tuomioistuimet näyttävätkin perustavan ratkaisunsa karttojen osalta niiden ulkoiseen ilmenemismuotoon. Tuomioistuin ei ottanut kantaa valmistusvaiheen yleistykseen, kuitenkin ei ole mahdotonta, että kartta nauttisi tekijänoikeussuojaa juuri yleistyksessä käytetyn menetelmän johdosta.

Hollannissa (District Court The Hague) kaupunkikartan katsottiin nauttivan tekijänoikeus suojaa, koska kartan tekoon käytetty yleistämismenetelmä vaikuttaa osaltaan siihen, että kartta on omaperäinen. Vastaava tapaus on käsitelty Saksan korkeimmassa oikeudessa, jossa katsottiin kartan nauttivan tekijänoikeussuojaa, johtuen juuri yleistämismenetelmästä, joka jättää tilaa kartan tekijän taidolle, minkä katsottiin kuuluvan erottamattomana osana kartan tekoon.

Yhdysvallat

USA:ssa ns. "Merger doktriinista" mukaisesti teos ei saa tekijänoikeussuojaa, jos idea voidaan ilmaista ainoastaan yhdellä tai parilla tavalla. Näin ollaan katsottu erityisesti silloin, kun kyseessä on ns. "luonnon" -yleinen fakta ja tämän kuvauksen yhteensulautuminen. Kritiikkiä doktriini on saanut syystä, että yksittäisessä tapauksessa on ainoastaan tekijän kuvaus asiasta, mikä voi aina olla virheellinenkin. USA:ssa erotellaankin löydetty/tehdyt faktat toisistaan, josta jälkimmäiset ovat syntyneet itsenäisen ajatusprosessin tuloksena.

Masoon v. Montgomery Data Inc: Tapauksessa oli kysymys itsenäisen kartantekijän tekemästä kiinteistökartasta. Tapauksessa kantaja osoitti useita eroja, aineiston valinnan suhteen. Kantajan kartan katsottiin saavan tekijänoikeussuojaa, niiden edellytysten mukaisesti, mikä ilmeni teoksen luomisprosessissa, eikä itse lopullisessa teoksessa. Suojaa sai kartan luova ilmaisu ja faktojen valinta, ei itse informaatio.

USA:ssa on mahdollista kerätä epäsuorasti tietoa kilpailijan teoksesta, eikä tätä pidetä tekijänoikeuden loukkauksena. Tuomioistuimilla on kuitenkin mahdollisuus soveltaa tapauksiin lakia epäoikeudenmukaista kilpailusta, jos kilpailijan katsotaan käyttävän toisen yrittäjän tietoja hyväkseen omassa teoksessaan.

Muutos kartan teossa

Kartat laaditaan keräämällä aineistoa useista lähteistä ja kartassa ne työstetään teokseksi. Nykyään kopiointi ja aineiston muuttaminen erilaiseen muotoon on helppoa digitaalisen teknologian avulla. Omaperäisyyttä on helppo lisätä digitaalisiin paikkatietoaineistoihin siinä vaiheessa, kun niistä tehdään karttat tuotteita. Nykyisillä paikkatieto-ohjelmistoilla kuvaustyylin muuttaminen helppoa.

- Tästä syystä on esitetty, että jokainen erillinen paikkatietoelementti saisi tekijänoikeussuojaa. Näin ollen paikkatietotuottajan on otettava huomioon se, että hänen käyttäessään teosta tai teosten kokoelmaa hän saattaa samalla syyllistyä tekijänoikeusrikokseen.

Teoriaa?

Saavatko kartan faktat, maantieteelliset nimet, ääriviivat ja korkeusmerkinnät suojaa? Mitä on tekijänoikeuteen vaadittavan luovuuden kriteerin täyttävä omaperäinen ilmaisu edellä mainituissa seikoissa?

- Faktat: On täysin selvää, etteivät itse faktat voi saada tekijänoikeussuojaa. Kuitenkin suojaa saavat yleistäminen ja faktatietojen ilmiasu. Näin ollen faktoja, jotka on irrotettu kartasta, voidaan vapaasti kopioida, mutta niitä ei saa käyttää täysin vastaavan tuotteen tekemiseen. Faktoja voidaan käyttää hyväksi, kun luodaan täysin uusi, itsenäinen ja omaperäinen tuote.
- USA merger-doktriini: Voiko faktat tai maankäyttöelementit ja niiden ilmaisu/ilmiasu liittyä niin tiiviisti yhteen, että faktojen hyväksikäyttö on mahdollista vain kopioimalla kartta? Mikäli näin on, kyse on faktojen tekijänoikeussuojasta.
- Nimet: Sellaista faktaa, jolla on tiettyssä maantieteellisessä paikassa erityinen nimi, ei voi monopolisoida. Kartantekijällä on aina mahdollisuus päättää, miten hän sijoittaa nimet kartalle ja millä

fontilla sekä mitä kokoa tai värejä hän käyttää. Tämän hän tekee sillä perusteella, mikä hänen mielestään tuottaa parhaan kartografisen lopputuloksen. Näin ollen paikkojen nimet ja muoto voivat saada suojaa, ja siten koko kartografinen esitys.

Kartan omaperäisyys ilmenee siinä muodossa, jolla kartan tekijä kuvaa tietyt todellisuudessa ilmenevät seikat eli paikkatiedot. On katsottu, että omaperäisyys voi liittyä kartan tapauksittain muodostamaan kokonaiskuvaan, sekä niiden paikkatietojen valikoimaan, joita on yhdistetty karttaan.

- Ääriiviivalinjat ja korkeusmerkinnät: Korkeusmerkinnät kuuluvat maantiellisen tiedon ydinsisältöön. Korkeusmerkinnät on sijoitettu karttaan siten, että nämä muodostavat kartografin mielestä parhaan mahdollisen kuvauksen korkeussuhteista. Näin ollen korkeusmerkintöjen, johtuen niiden valinnasta ja yleistyksistä (omaperäisyys, luovuus), tulisi saada tekijänoikeussuojaa. On mahdollista, että joku kopioisi ainoastaan korkeusmerkinnät väittäen, ettei hän loukkaa tekijänoikeutta, vaan kyseessä olisi ainoastaan yksittäisten tietojen hyväksikäyttö. Argumentti on sama, kun kysymys on kartan äärivioista.

Ääriviivoja tehdessään, kartografi yleistää tietoa, mikä vaatii taitoa ja kokemusta. Voidaan siis tehdä johtopäätös, että kaksi kartografia ei tee tätä työtä täysin samalla tavalla. Kartan ääriviivojen merkitseminen on itsenäinen ja omaperäinen työ, joka edellyttää kartan tekijältä luovuutta. Näin ollen ääriviivojen olisi nautittava tekijänoikeussuojaa.

Vielä ei ole tiettävästi kartanteko-ohjelmistoa, joka muodostaa ääriviivat suoraan maanmittaustiedoista. Ohjelmiston työvälineiden käyttö edellyttää siis aina valintoja, mikä vaatii tietyn asteista luovuutta kartantekijältä.

- Kartta saattaa sisältää osia, joiden valmistamiseen on käytetty useista eri tietokannoista haettua aineistoa, mutta aineistolla kuvataan ainoastaan yhtä ominaisuutta kartalla. Jokaisen tietokannan kohdalla on harkittava saako tietokanta tekijänoikeussuojaa.

8.3. Kartta kokoelmateoksena

Karttaa pidetäänkin yleisesti tyypillisenä kokoelmateoksena, johon on yhdistetty paljon erilaista aineistoa. Karttaan sisältyy teoksena pidettävä kartta, johon on liitetty tietokanta tai luettelo, jotka on suojattu TekijäL:n 49 §:n mukaisesti. Tekijänoikeussuojaa saadakseen karttakokoelman on täytettävä tekijänoikeuden yleiset edellytykset. Kokoelmateoksen toimittajalla on tekijänoikeus syntyneeseen uuteen kokonaisuuteen. Vain tekijän luovuutta ilmentävä, omaperäinen kokoelma voi olla teos. Kokoelman omaperäisyys voi erityisesti ilmetä kokoelmaan sisällytetyn aineiston valikoimisessa tai järjestämisessä.

Tekijänoikeuslaissa todetaan, jos joku on teosta vapaasti muuttaen saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen.

8.4. Lähioikeudet

Kilpailusuoja

Tekijänoikeuslaissa on säännöksiä ns. lähioikeuksista, jotka ovat tekijänoikeuden kaltaisia oikeuksia. Näiden saama suoja on lähes puhdasta kilpailuoikeudellista suojaa. Lähioikeuksien kohteet ovat varsin heterogeenisiä. Suojaa saavat äänitteiden ja kuvatallenteidentuottajat, yleisradioyhtiöt, valokuvaajat ja teostasoon ylittämättömien luetteloiden ja tietokantojen valmistajat. Lisäksi muusikoiden, näyttelijöiden ja tanssijoiden esitykset saavat suojaa.

Lähioikeuksien erityissuoja ei estä sitä, että teos saa myös tekijänoikeuden yleisten edellytysten täytyessä tekijänoikeussuojaa. Tietokanta voi saada tietokantasuojaa tekijänoikeuslain 49 §:n nojalla, sekä 1 §:n mukaista tekijänoikeussuojaa teoksena, jos se on itsenäinen ja omaperäinen.

8.5. Luettelosuoja

TekijäL 49:1.1 § Teoksista, tiedoista tai muusta aineistosta muodostuvat voivat kokoelmat saada tekijänoikeussuojaa teoksena taikka nämä voivat saada tekijänoikeuslain 49:1.1 §:n mukaista luettelosuojaa.

Tekijänoikeussuoja

Luettelon tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että luettelo on teos ja se täyttää tekijänoikeuden saamisen yleiset edellytykset. Omaperäinen luettelo, joka on tekijänsä luovuuden työn tulos, voi olla tekijänoikeudellisesti suojattu teos. Näiden edellytysten täytyessä luetteloa tullaan suojaamaan teoksena, tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisesti. Luettelon kohdalla luova panos voi ilmetä erityisesti luetteloon sisällytetyn aineiston valinnassa ja järjestelyssä.

Eriyysuoja

Monet paljon tietoa ja muuta aineistoa sisältävät kokoelmat, joiden aikaansaaminen vaatii suurta työmäärää ja muuta panostusta, eivät kuitenkaan ole teoksina suojattuja. Niiden kopiointi voi vahingoittaa luettelon valmistajan taloudellisia etuja. Tekijänoikeuslaki sisältää luetteloiden osalta erityissäännöksen. Tekijänoikeuslain 49:1.1 §:n mukaisesti, luettelosuoja kohdistuu töihin, joihin on yhdistetty suuri määrä tietoja.

TN lausunto: Tekijänoikeus lintupaikkatietoihin, 2001:14: Suojan kohde voi saada suojaa, sekä TekijäL 49:1.1 §:n nojalla luettelon, että TekijäL 49:1.2 §:n nojalla tietokantana. Luettelo- ja tietokantasuoja eivät ole esteitä TekijäL 1 §:n mukaiselle tekijänoikeussuojalle, jos vain sen saamisen yleiset edellytykset täyttyvät. (Ks. myös: TN 2000:9 ja TN 2001:7)

Suuri määrä tietoa

Luettelosuojan ainoa edellytys on tietojen suuri määrä. Suoja on täysin riippumaton valinnan tai järjestyksen kriteeristä sekä luettelon omaperäisyydestä. Esimerkkinä luettelosuojan kohteista on puhelinluettelot, tilastot, tuoteluettelot ja aikataulut. Luettelonsuoja voi kohdistua, myöskin kokoelmaan, jonka sisältönä on tekijänoikeudellisesti suojattuja teoksia tai luettelonsuojan kohteena olevia luetteloita. Suojaa saavat luettelot, joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa.

Esimerkiksi tietokoneen muistissa oleva taikka paperille tulostettu osoitetietoja sisältävä luettelo tai taulukko voi saada suojaa luettelosuojan perusteella:

TN lausunto: Puhelinluettelo, 1987: 16: Puhelinluettelon katsottiin nauttivan luettelosuojaa.

TN lausunto: Asiakirjakokoelma, 1996:15: Tietokoneen levykkeelle tallennettu asiakirjakokoelma saa luettelosuojaa, jos kokoelmaan on kokonaisuutena katsottuna yhdistelty suuri määrä tietoa.

TN lausunto: Nimipäiväluettelo, 1996:19: Koirien nimistä tehty nimipäiväluettelo sai luettelosuojaa, koska siinä on yhdistettynä suuri määrä tietoa.

KKO 2000:56: Nimipäiväluettelon katsottiin nauttivan luettelosuojaa.

Ei tiedot

Työn valmistajalla on yksinoikeus teokseen. Luettelosuoja kohdistuu luettelon tai taulukon koko sisältöön tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaiseen osaan. Luettelo tai sen osaa ei saa kopioida eikä saattaa yleisön saataviin suoja-ajan kuluessa.

Tarkoitus

Luettelosuojan tarkoituksena on estää kokoelman luvaton kopiointi ja yleisölle saattaminen tekijän investointeja vahingoittavalla tavalla siten, että väärinkäytön seurauksena syntyisi kilpaileva tuote tai tällaisen väärinkäytön seurauksena aiheutuisi laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaista vahinkoa alkuperäisen tuotteen aikaansaajan investoinneille.

Yksittäinen tieto

Luettelosuoja ei estä luetteloon tai taulukkoon sisältyvien yksittäisten tietojen hyödyntämistä. Tarkoituksena ei ole myöskään estää toista tekemästä vastaavaa luettelo, jos se perustuu oman työhön tai panokseen, eikä toinen tekijä kopioi lain 49 §:ssä tarkoitettua suojan kohdetta.

Kesto

Luettelosuoja on voimassa, kunnes 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui tai jos työ saatettiin yleisön saataviin ennen tämän ajanjakson päättymistä, 15 vuotta siitä vuodesta, jona työ saatettiin ensimmäisen kerran yleisön saataviin.

Muutokset ja lisäykset

Luettelosuojan kohteisiin tehdyt merkittävät lisäykset ja muutokset jotka itsestään täyttävät suojan saamisen edellytykset, ovat uusia suojan kohteita, jotka harkinnan mukaan saavat uuden suoja-ajan.

Luettelosuoja ei sulje pois suojan kohteena olevan luetteloon mahdollisesti kohdistuvaa tekijänoikeutta. Lakiin on otettu nimenomainen säännös, jonka mukaan tekijänoikeuteen voidaan nojata, jos työ tai sen osa on tekijänoikeuden suojana. Tekijänoikeuden suoja-aika on 70 vuotta.

Valmistaja

Tekijänoikeus kuuluu pääsäännön mukaisesti luonnolliselle henkilölle. Luettelosuoja on erityistapaus, sillä luettelosuojaa voi saada sekä luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö. Luettelosuojaa saa yritys, jonka piirissä suojan kohteena oleva työ tuotetaan. Jollei työn valmistajana ole yritys tai yhteisö, oikeus kuuluu sille henkilölle, joka työn kokoaa. Luettelosuojasäännöksen mukainen oikeus on vapaasti luovutettavissa. Aliurakoitsija ei voi saada luettelo- tai tietokantasuojaa.

8.6. Tietokantasuoja

8.6.1. Yleistä

Suurin osa tietokannoista on luettelonsuojan kohteena. Tämän suojan ulkopuolelle jäävät vain sellaiset tietokannat, joihin yhdistettyjen tietojen määrä on säännöksessä edellytettyä määrää pienempi. Tietokantasuoja on tekijänoikeussuojaa täydentävä ja monilta osin siitä eroava suoja.

Tekijänoikeuslakiin lisättiin v. 1998 tietokantoja koskeva erityissäännös. Tekijänoikeuslaki saatettiin tällä muutoksella vastaamaan tietokantojen suojasta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston tietokantadirektiiviä. Lainmuutoksen seurauksena suojatuksi tuli tietokantoja, jotka ennen jäivät tekijänoikeussuojaa vaille.

Lainmuutoksen jälkeen tietokanta voi saada tekijänoikeussuojaa perinteisenä teoksena ja/tai tämän ohella erityissäännöksen nojalla tietokanta- tai luettelosuojaa.

8.6.2. Tietokantasuojan perusta

Tarkoitus

Tietokoneympäristössä on tietojen kokoelmia ryhdytty kutsumaan tietokannoiksi. Tietokannat ovat julkishyödykkeitä, jotka muodostavat olennaisen edellytyksen kasvavalle sähköiselle kaupankäynnille ja sitä ylläpitävälle verkkoteollisuudelle. Tämä merkitsee ennen kaikkea sitä, että tietokantojen jatkuvan tuottamisen turvaamiseksi on suojeltava niihin sijoitettuja taloudellisia panostuksia ja toisaalta edistettävä niiden informaationvälityksen julkista levitystä.

Tarkoituksena on ollut estää sekä kilpailevan tuotteen valmistaminen luvottomasti kopioimalla että käyttäjän lailliset oikeudet ylittävät toimenpiteet, joista aiheutuisi olennaista vahinkoa tietokannan valmistajan oikeuksille.

8.6.3. Tietokantadirektiivi

Tietokantojen luominen vaatii huomattavia inhimillisiä, teknisiä ja taloudellisia voimavaroja, kun taas niiden kopiointi ja niihin pääsy on huomattavasti halvempaa kuin niiden itsenäinen kehittäminen. Digitaalisessa ympäristössä tietokantojen tärkein ja kaupallisesti arvokkain elementti on niiden tietosisältö. Tämän takia pidettiin tärkeänä suojata myös tietokantojen sisältöjä (Tietokantadirektiivin johdanto-osan 40 kohta).

EU:n tietokantadirektiivin tavoitteena oli tuottaa vahvoja taloudellisia kannustimia investointien lisäämiseksi tietokantoihin ja niihin pohjautuviin palveluihin. Tietokantadirektiiviä on perustellut, että niin kauan, kun vakaa ja yhdenmukainen oikeudellinen järjestelmä tietokantojen valmistajien oikeuksien suojaamiseksi puuttuu, ei tietojen käsittelyyn uusiin järjestelmiin investoida toivotulla tavalla.

8.6.4. Tietokannan määritelmä

Tekijänoikeuslaissa tai sen esitöissä ei ole määritelty tietokantaa. Se mitä tietokannalla tarkoitetaan, jää avoimeksi. Tietokantadirektiivin (96/9/EY) mukaisesti "Sillä taholla, joka on valmistanut tietokannan, jonka kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta (tietokantojen erityissuojan kohde), on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin."

Tietokannalla tarkoitetaan teosten, tietojen ja itsenäisten aineistojen kokoelmaa, joka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon on elektronisesti tai muulla tavoin mahdollistettu yksilöllinen pääsy. Siltä edellytetään, että tietokantaan kootut tiedot ovat järjestelmän avulla helposti ja nopeasti haettavissa.

Ei ole välttämätöntä, että tietokanta on tietokoneen muistissa tai muulla digitaalisella tallenteella. Tietokanta voi olla tulostettu tai alun perin tuotettu paperille tai muuhun analogiseen alustaan tai välineeseen.

Tietokantadirektiivin määritelmän mukaisesti tietokannat voivat koostua kirjallisista, taiteellisista tai muista töistä, joihin on tekijänoikeus tai äänestä, kuvista, luvuista, tiedoista tai mistä tahansa näiden yhdistelmästä. Myös teoksia tai muuta aineistoa sisältävien WWW-sivujen on lähtökohtaisesti katsottu kuuluvan direktiivin soveltamisalaan verkkotietokantoina. Kuitenkaan tarkoituksena ei ole se, että esimerkiksi postimerkkikokoelma saisi tietokantasuojaa.

- Suuri osa paikkatietotuotteista on määritelmän mukaisia tietokantatuotteita. On esitetty arvio, että noin 80 % tietokannoista olisi paikkatietokantoja.
- Sekä edellä sanotun että direktiivissä olevan tietokannan määritelmän mukaisesti niin kutsuttu raakadata ei ole direktiivin mukaisen erityissuojan kohteena.
- Kaukokartoitussatelliittien tai meteorologisten havaintojärjestelmien avulla kerätty data tai digitaalisen kameran tai mikrofoniin tuottama kuva- ja ääni-informaatio sellaisenaan eivät ole suojattuja. Ne eivät muodostu "itsenäisestä aineistosta" vaan edustavat luonnossa toisiinsa tietyssä suhteessa olevia asioita.
- Yksittäinen ilmakeku tai satelliittikuva ei siten edellä mainitun mukaan muodosta tietokantaa, koska tämä kuvastaa ainoastaan todellisuutta. Tilanne on kuitenkin toinen, jos kuvan ottaja on käsitellyt kuvaa jollakin järjestelmällisellä tai suunnitelmallisella tavalla, sisällyttämällä siihen jossakin muodossa esimerkiksi teitä ja rakennuksia, ja tähän tietoon on yksilöllinen pääsy. Lisäksi ilmakekuvien muodostama kokoelma voi saada suojaa tietokantana. (ks. edellä valokuvan erityissuoja 49 a §)
- Tekijänoikeuslaissa tai lain esitöissä ei ole määritelty tietokantaa, näin ollen Suomen tekijänoikeuslakia voidaan soveltaa myös niihin tietokantoihin, jotka eivät täytä tekijänoikeusdirektiivin edellytyksiä.
- 8.6.5. Tietokantojen tekijänoikeussuoja
- Tietokannat voivat saada tekijänoikeussuojaa ja/tai sui generis -suojaa. Tekijäl 49 § ei ole tietokantojen osalta erityissäännös, joka sulki tekijänoikeussuojan pois. Tietokanta voi tekijänoikeuden yleisten edellytysten täytyessä saada suojaa alkuperäisteoksena tai kokoelmateoksena.
- Bernin sopimuksen mukaan tekijän luova panos esim. teoksia sisältävien kokoelmien kohdalla voi ilmetä erityisesti kokoelmaan sisällytetyn aineiston valinnassa ja järjestelyssä. Vastaavasti TRIPS -sopimuksen mukaan tietoja tai muuta aineistoa sisältäviä tietokoneella luettavassa tai muussa muodossa olevia kokoelmia (compilations of data or other material) on suojattava sellaisenaan, jos ne sisältönsä valinnan tai järjestelyn perusteella muodostavat henkisen luovan työn tuloksen.

Tekijänoikeussuojaa saavat tietokannat, jotka aineiston valinnan ja järjestämisen perusteella muodostavat tekijän omaperäisen henkisen luomuksen. Tekijänoikeussuoja ei ulotu tietokantojen sisältöihin, eikä rajoita niihin kohdistuvia muita oikeuksia. Muita perusteita suojalle ei ole, tietokannan laadulla ei tässä suhteessa ole merkitystä. Suojan kohteena on tietokannan rakenne ei yksittäinen tieto.

Tekijällä tulee olla oikeus määrätä tietokannan tai sen osan tilapäisestä tai pysyvästä kopioinnista, tietokannan kääntämisestä, muuntelusta, sovittamisesta ja muusta muuttamisesta, tietokannan kopioiden levittämisestä yleisölle, välittämisestä yleisölle sekä julkisesta näyttämisestä ja julkisesta esittämisestä. Tekijällä tulee olla oikeudet lisäksi tietokannan käännökseen, muunnelmaan, sovittukseen tai muutettuun versioon.

TN lausunto: Tietokannan tekijänoikeudellinen suoja, 1999:13: Tietokanta, joka sisälsi tietoja noin 18 000 tuhannesta CD-julkaisusta, ei saanut suojaa teoksena Tekijäl 1 §:n nojalla, vaan Tekijäl 49 §:ssä tarkoitettuna teoksena.

- On väitetty, että manner Euroopan tekijänoikeussuojaan vaadittavia kriteerejä tulisi tarkentaa lähemmäksi Englannissa ja Irlannissa vallitsevaa "skill and labor" -kriteeriä, jotta tietokannat saisivat tekijänoikeussuojaa.

8.6.6. Tietokantojen erityissuoja

Tarkoitus

Tietokantojen erityssuojan tarkoituksena on suojella tietokannan tekijän taloudellista panostusta, tilanteessa jossa tietokanta ei nauti tekijänoikeussuojaa. Tietokantojen sui generis -oikeus on tarkoitettu suojaksi piratismia ja epärehellistä kilpailua vastaan.

Laajaa suojaa

Luettelonsuojasäännös antoi alun perin suojaa vain jäljentämistä vastaan. Samalla kun tietokantojen niin sanottu sui generis -suoja sijoitettiin säännöksen piiriin, suojaa laajennettiin varsin lähelle tekijänoikeuslaissa teoksille annettavaa suojaa. Tietokannan sekä luettelon valmistajan yksinoikeus ulottuu nykyään niin kappaleiden valmistamiseen kuin niiden yleisön saataville saattamiseen.

Sui generis -oikeus on tietokannan erityssuojaa. Sen mukaisesti tietokannan valmistajalla on oikeus kieltää tietokannan koko sisällön tai laadullisesti ja/tai määrällisesti arvioituna olennaisen osan kopiointi ja/tai uudelleenkäyttö, silloin kun tietokannan sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen merkitsee määrällisesti ja/tai laadullisesti huomattavaa investointia.

- Riippumatta sui generis -suojusta paikkatietotietokannat voivat saada mahdollisesti myös muuta tekijänoikeussuojaa

Panostus

Huomattava investointi voi muodostua rahoituksesta ja/tai ajan, vaivannäön ja energian käytöstä. Se mikä on huomattava investointi jää viime kädessä tuomioistuinten harkintaan. Todistustaakka huomattavista investoinneista on tietokannan valmistajalla. Jos valmistaja näyttää toteen huomattavan investoinnin, on hänellä siten oikeus estää muita loukkaamasta sui generis- oikeutta.

Paikkatietoaineiston kerääminen ja tämän tiedon ajantasaisuus on hyvin kallista. Vaikka paikkatietokannat eivät saisi tekijänoikeussuojaa, niin huomattavan panostuksen kriteerit tietokantojen erityssuojan osalta mahdollisesti täyttyvät. Valitettavasti tietokantadirektiivi ei anna tulkinta-apua sille, mikä katsotaan huomattavaksi investoinniksi. Huomattava investointi voi tarkoittaa joko laadullista tai määrällistä investointia. Tällaista on esimerkiksi ammattihenkilön palkkaaminen. Käytännössä useammat tietokannat syntyvät määrällisen tuloksen seurauksena.

- Sui generis -suojan huomattavan investoinnin edellytys ei täyty tilanteessa, jossa ainoastaan ostetaan suurella summalla valmis materiaali, eikä ostaja itse jalosta materiaalia. Jatkojalostetun perusaineiston kohdalla tilanne on päinvastainen. Esimerkiksi paperikartan vektoroinnin voidaan katsoa olevan säännöksen tarkoittama huomattava investointi.

Kopiointi

Kopioinnilla tarkoitetaan tietokannan koko sisällön tai sen olennaisen osan pysyvää tai väliaikaista siirtämistä tallennusalustalta toiselle millä tavalla tai missä muodossa tahansa (paperitulostus, tallennus tietokoneen kovalevyille).

TN lausunto: Tekijänoikeus kartta-aineistoon, 1999:5: Kartan skannaaminen katsottiin sen kopioinniksi.

Säännös kieltää myös teoksen osien kopioinnin, kuitenkin kopioitavan aineiston täytyttyä olla joko laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennainen osa työstä.

Sui generis- suojaa ei siis ulotu lainkaan tietokannan niihin osiin, jotka laadullisesti ja/tai määrällisesti arvioituna eivät ole olennaisia. Tietokannan yksittäistä tietoa ei siten suojata. Se, mikä kussakin tapauksessa on oleellista tai epäoleellista käyttöä, ratkaistaan tuomioistuimessa.

TN lausunto: Tekijänoikeus harjututkimuksessa syntyneeseen aineistoon, 1999:15: Kyseessä oli erittäin laaja aineisto ja se sisälsi mm: dia- ja valokuvia, peruskartta aineistoa harjuista ja harjutietokannan.

Lausunnossaan tekijänoikeusneuvosto totesi, että vaikka aineisto saisi tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 § tai 49 §: n mukaisesti, niin yksittäisten tietojen ottaminen TekijäL 49 §: n nojalla suojatusta työstä on tekijänoikeudellisesti vapaata, eikä siihen tarvita tekijän lupaa.

Tulkinta ongelma

Ongelmaksi nousee kysymys siitä, missä määrin tietokannasta käyttöön otettu tieto on ollut merkittävä ja oleellinen. Merkitystä tulee antaa sille, kuinka suuri taloudellinen arvo tiedoilla oli niiden kerääjälle ja tietojen hyödyntäjälle. Myös tietokannan kokoamiseksi, säilyttämiseksi ja tarkastamiseksi tehtyjä investointeja on arvioitava edellä mainitun periaatteen mukaan paitsi niiden rahallisen arvon mukaan, myös niistä molemmille osapuolille koituneen taloudellisen hyödyn mukaan.

- Paikkatietojen osalta tietokannan sisällön oleellisin osa voi muodostua siitä määrällisesti vähäisestä tiedosta, jolla tietokanta ajantasaistetaan eli päivitetään. Päivitystiedot voidaan katsoa sisältävän tietokannan tärkeää ydininformaatiota. Lisäksi merkitystä on myös sillä, kuinka suuri liikeloudellinen arvo näillä tiedoilla on tiedon kerääjälle sekä sille taholle, joka hyödyntää tietoja.

Uudelleenkäyttö

Uudelleenkäyttämällä puolestaan tarkoitetaan tietokannan koko sisällön tai sen olennaisen osan mitä tahansa saattamista yleisön saataville kopioita levittämällä, vuokraamalla, online-lähetysellä tai muulla lähetysellä (paperi, levyke).

- Paikkatietojen osalta tämä käsittää mm. graafisen tiedon digitalisoinnin, ilmakuviin ja hallinnollisen tiedon digitalisoinnin tai tietokannan saattamisen käyttäjien saataville (tuottamalla ja jakamalla painettuja kopioita tai järjestämällä online jakelu).

Epäolennainen käyttö

Kuitenkin tietokantadirektiivin mukaan myös tietokannan epäolennaisien osien jatkuva ja järjestelmällinen kopiointi tai uudelleenkäyttö, joka on ristiriidassa tietokannan tavanmukaisen käytön kanssa tai voisi kohtuuttomasti haitata tietokannan valmistajan oikeutettuja etuja, on kiellettyä (Tietokantadirektiivin 7 artikla 5 kohta).

- Sui generis -suoja tarjoaa erittäin vahvan suojan paikkatietokannoille, koska voidaan väittää, että mikä tahansa epäolennaisien tietojen hyväksikäyttö on ristiriidassa tavanmukaisen hyväksikäytön kanssa.

Tietokannan käyttämiseen on saatava oikeudenhaltijan suostumus myös silloin, kun tietokannan epäolennaisien osien käyttäminen kokonaisuutena arvioituna tarkoittaisi olennaisen osan käyttämistä. (olennaisuus/epäolennaisuus ratkaistaan viimekädessä tuomioistuimessa).

TN lausunto: Pelikuponkien ottelulistojen tietokantasuoja; 2001: 7: Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että tietokantojen epäolennaisien osien hyväksikäyttö tapauksessa ei olisi kiellettyä. · Onko tietokantojen epäolennaisien osien uudelleenkäyttäminen kiellettyä, jos toiminnan tosiasiallisena seurauksena olisi tietokantojen valmistajan taloudellinen tappio tietokantapalvelujen tilaajien vähetessä taikka hakupohjaisten veloitusvähetessä?

8.6.7. Tietokannan käytön rajoitukset

Yksityinen käyttö

Tietokanta- ja luettelosuojaa on rajoitettu TekijäL 49 §:n 3 momentissa, jonka mukaisesti tietokannan jäljentämiseen ei tarvita lupaa, kun tämä tapahtuu yksityiseen käyttöön. Rajoitus ei kuitenkaan salli tietokoneella luettavassa muodossa olevan kappaleen valmistamista luettavassa muodossa olevasta tietokannasta, joka on julkaistu tai jonka kappaleita on tekijän tai tietokannan valmistajan suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu.

- Paperitulosteiden valmistaminen digitaalisessa muodossa olevasta tietokannasta on sallittu, sekä vastaavasti digitaalisessa muodossa olevien kappaleiden valmistaminen muusta kuin digitaalisessa muodossa olevasta aineistosta.

Laillinen käyttäjä

Kun tietokanta on saatettu yleisön saataville, ei sen valmistaja voi estää tämän tietokannan laillista käyttäjää kopioimasta ja käyttämästä uudelleen tietokannan sisällön laadullisesti ja/tai määrällisesti arvioiden epäolennaisia osia mihin tarkoitukseen tahansa.

- Suomessa on omaksuttu se kanta, että lähtökohtaisesti tietokannan laillisena käyttäjänä voidaan pitää henkilöä, joka on saanut sopimuksella oikeudenhaltijalta oikeuden tietokannan käyttöön. Sopimuksen ei tarvitse olla nimenomainen vaan hiljainenkin sopimus tai suostumus on riittävä. Avoimeen tietoverkkoon sijoitettujen tietokantojen osalta voidaan olettaa tekijän suostuneen siihen, että tietokannan haltuunsa saanut saa myös sitä käyttää.

TekijäL 49 § 4 momentin säännöksellä estetään julkistetun tietokannan valmistajaa sopimusteitse rajoittamasta tietokannan epäolennaisen osan käyttöä. Tietokantoja koskevan säännöksen on katsottu estävän esimerkiksi tietokannan online -palveluja tarjoavan tahon kieltämään tietokantaan sisältyvien yksittäisten tietojen käytön.

8.6.8. Tietojen muunteleminen

Myös sellainen aineiston hyväksikäyttö, kuin täysin vastaavan tietokannan luominen on kiellettyä. Tietokantojen tietokantasuojaa loukkaava tietojen hyväksikäyttö ei muutu lailliseksi, vaikka käyttäjä järjestelisi ne uudelleen tai muokkaisi toisen näköiseksi. Suoja kohdistuu siis käännökseen tai toisenlaiseen esitystapaan perustuvaan muunnokseen, muussa tapauksessa suojaa voitaisiin helposti kiertää.

- Kartan värityksen muuttaminen on katsottava tietokantasuojaa loukkaavaksi, muuten investointien suojalla ei olisi käytännön merkitystä.

Tietojen ottaminen tietokannasta voi tapahtua myös välillisesti tai epäsuorasti niin, että jokin taho ei ole itse laittomasti kopioinut tietoja, mikä ei tee tietojen varsinaisesta hyödyntämisestä laillista.

Viimekädessä on kysymys siitä, voiko vastaaja ja missä määrin, käyttää kantajan tietoa tai siitä johdettua tietoa liiketoiminnassa, ilman tämän antamaa lisenssiä eli käyttöoikeutta ja onko kantajalla oikeus estää vastaajaa toimimasta sanotulla tavalla.

Tietojen julkisuus

Tietokannan julkisuus ei tarkoita, että tietokantaa voidaan yleisesti hyödyntää omassa liiketoiminnassa, investoineille annettu suoja estää ketä tahansa hyödyntämästä julkisiakin tietoja.

8.6.9. Kuka saa suojaa?

Tietokantasuojasäännöksen antama suoja voi kuulua oikeus henkilölle. Tietokannan tekijä on se, joka oma-aloitteellisesti tekee tietokannan ja jonka riskillä investoinnit tehdään, alihankkijat eivät sovi tähän määritelmään.

- Teoksena suojattavan tietokannan tekijänoikeus siirtyy työnantajalle silloin, kun tietokanta on luotu täytettäessä työ- tai virkasuhteen kuuluvia työtehtäviä. Vastaavaa säännöstä ei ole niiden tapausten varalta, jolloin luetteloa suojataan teoksena.
- On täysin mahdollista, että yhdellä ja samalla paikkatiedolla voi olla eri oikeuksia ja eri omistajia. Ongelman ratkaisuna ovat selkeät sopimukset, joista käy ilmi, kuka tulee saamaan tekijänoikeus-suojaa.

8.6.10. Suojan kesto

Jos tietokannat nauttivat tekijänoikeussuojaa alkuperäisinä teoksina. Näiden tietokantojen osalta suojan kesto on tekijänkuolemasta 70 vuotta.

Tietokannat, jotka eivät saa teossuojaa, voivat saada suojaa sui generis -oikeuden nojalla. Näiden tietokantojen osalta paikkatiedot saavat suojaa 15-vuotta eteenpäin siitä lähtien kun tietokantojen valmistaminen loppui. Suoja-aika päättyy, kun 15-vuotta on kulunut valmistamisen loppuunsaattamisesta seuraavan vuoden tammikuun ensimmäisestä päivästä lukien.

Uusi suoja-aika

Kuitenkin paikkatietojen osalta suojan pituudesta saattaa tulla ikuinen sui generis -oikeuden osalta. Uusi suoja-aika voidaan myöntää tietokannan sisällön peräkkäisten lisäysten, poistojen tai muutosten yhteisvaikutuksesta. Paikkatietoaineistoa päivitetään aineiston ajantasaistamiseksi ja uusi suoja-aika määritellään olennaisten muutosten ja näihin tehtyjen investointien perusteella.

Voimaantulosäännös Lakia 1998/250, jolla tietokantojen erityssuoja lisättiin TekijäL:iin, sovelletaan sen voimaantulosäännösten mukaan myös lain 49 §:ssä tarkoitettuihin kohteisiin, jotka on valmistettu ennen lain voimaantuloa. Siten jo ennen 15.4.1998 valmistettu tietokanta saa TekijäL 49.1,2 §:n edellytysten täytyessä tietokantojen erityssuojaa. Ennen lain voimaantuloa tehtyihin toimiin sekä hankittuihin oikeuksiin ja tehtyihin sopimuksiin sovelletaan kuitenkin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Ne TekijäL 49 §:ssä tarkoitettujen suojan kohteet, jotka on valmistettu 31.12.1982 jälkeen, ovat erityisen voimaantulosäännöksen mukaan suojattuja 1.1.2013 saakka.

Soveltaminen

Tietokantojen sui-generis -suoja sovelletaan työhön, jonka valmistanut henkilö on EU:n kuuluvan valtion kansalainen tai jonka valmistajalla on vakinainen asuinpaikka tällä alueella. Lisäksi sui generis -suoja

sovelletaan myös yrityksiin, joiden kotipaikka, keskushallinto tai pääasiallinen toimipaikka on EU:n alueella.

8.6.11. Oikeuskäytäntöä

Tietokannat ovat kehittyneet yleisen tietoteknisen kehityksen kanssa. Tietokantasuojan soveltaminen on vielä hieman epäselvää. Kysymyksessä on uusi suojan muoto ja tietokantasuojasäännös on melko väljästi kirjoitettu. Tuomioistuimet eri puolilla Eurooppaa ovat pyrkineet tulkitsemaan mm. mitä tarkoitetaan "tietokannalla" tai mikä on tarvittava "olennainen" investointi tai mitä tarkoittaa "epäolennainen käyttö". Tuomioistuinten ratkaisut tulevat selkeyttämään tietokantadirektiivin tulkintaa.

"Tele-Info-CD -Bundesgerichtshof" (Saksan liittovaltion korkein oikeus): Kyseessä oli ensimmäinen tietokantoja koskeva tapaus korkeimmassa kansallisessa oikeusasteessa Euroopassa. Tapauksessa vastaajat olivat kopioineet kokonaisuudessaan kantajan puhelinluettelon ja julkaisseet edullisemman, kopioitua tuotetta vastaavan tuotteen, CD-ROM -muodossa. Vastaajat olivat kopioineet puhelinluettelon aineiston kokonaisuudessaan skannerin avulla ja osan käsin kirjoittamalla. Tuomioistuin totesi, että puhelinluettelo ei saa tekijänoikeussuojaa. Puhelinluettelon katsottiin soveltuvan kuitenkin tietokannan määritelmän piiriin ja siten saavan suojaa sui generis -oikeuden nojalla (huomattava panostus). Huolimatta kopiointitoimenpiteiden välittömästä tai välillisestä luonteesta, saivat vastaajat kantajan kustannuksella oikeudeton kilpailuetua. Sen mukaisesti vastaajien toistuva ja systemaattinen puhelinluetteloiden epäolennaisien osien kopioiminen oli katsottava olennaisen osan kopioimiseksi.

"British Horseracing Board (BHB) v. William Hill Organization Ltd": Tapauksessa vastaaja, vedonlyöntivälittäjä William Hill, oli käyttänyt BHB:n tuottamaa tietoa hevoskilpailuista omassa liiketoiminnassaan ilman tarvittavaa lisenssiä, omilla WWW- sivullaan. BHB:n tietokannan todettiin olevan tietokannan mukainen tietokanta, jonka keräämisen, tarkistamiseen ja ylläpitämiseen oli käytetty merkittävästi resursseja. William Hill:in todettiin kopioineen tiedot oleellisilta ("substansial") osin (kopioitu oli ainoastaan pieni osa BHB:n tietokannasta) ja hänen todettiin käyttäneen tietokannan ydinsisältöä hyväkseen omassa liiketoiminnassaan.

Yhdysvallat

Tietokannat saavat USA:ssa tekijänoikeussuojaa, jos ne ovat tekijänsä luovan työn tuloksia, sisällön ja järjestelyn suhteen. (Huom! USA:ssa tietokannat ei saa ns. sui generis -suojaa.) Tietokannan edellytetään ilmentävän vähintään tekijältään minimaalisesti luovaa panosta (vrt Tekijäl 49 §:n "skill and labour" -periaate). Ongelmaksi on USA:ssa muodostunut se, että tietokannan kerääminen on usein täysin mekaanista, eikä tähän sisälly juurikaan luovaa toimintaa, ainoastaan aikaa ja vaivaa. Edellä mainittu tulkin-ta tietokantojen tekijänoikeussuojan edellytyksistä perustuu tapaukseen:

"Feist Publications, Inc. v. Rurala Telephone Service Company, Inc.": Tapauksessa kysymys oli siitä, saavatko puhelinluetteloon kerätyt tiedot suojaa kokoelmana. Korkein oikeus tulkitsi, etteivät puhelinluettelon valkoiset sivut saa tekijänoikeussuojaa, koska ne eivät ilmennä riittävää omaperäisyyttä. Feist-ratkaisu kumosi aiemmin sovelletun ns. "sweet of brow" -periaatteen tekijänoikeuden saamisen edellytyksenä. Tämän periaatteen mukaan tietojen kokoelma sai tekijänoikeussuojaa, jos sen tekeminen oli vaatinut tekijältään työtä, rahaa tai taitoa.

Digitaalisten karttojen ja paikkatietojen tekijänoikeussuojan kannalta ratkaisu on ollut ongelmallinen. Informaatioteknologian yritykset ovat kampanjoineet voimakkaasti tietokantojen suojaa vahvistavan lain-säädännön puolesta. Alemmat tuomioistuimet ovatkin etsineet omilla päätöksissään keinoja kiertääkseen Feist-ratkaisua, jonka tarkoituksena on suojata tietokantoihin liittyviä taloudellisia panostuksia. Nämä uudet periaatteet ovat viimekädessä ainoastaan "sweat of brow" -periaatteen nimittämistä uusilla nimillä. USA:ssa on nähty tärkeäksi, että korkein oikeus ottaisi uudelleen harkintaan tietokantojen tekijänoikeussuojan ja samalla punnitsisi ongelmaa mikä, vallitsee tietojen käytön vapauden ja tietojen tuojien investointien suojan välillä.

8.7. Valokuvan suoja

Yleistä

Valokuvia suojataan tekijänoikeuslaissa kahdella eri tavalla. Valokuvateokset eli sellaiset valokuvat, joiden katsotaan ylittävän teoskynnyksen, saavat normaalia tekijänoikeussuojaa.

Erytysuoja

Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat suojaa Tekijäl 49 a §:n nojalla, eli jokainen valokuva on suojattu erityysuojalla.

Määritelmä

Valokuvalla tarkoitetaan hallituksen esityksen (HE 1994:287 s.55) mukaan kuvaa, joka syntyy valon vaikutuksesta valolle herkälle materiaalille. Valo voi olla näkymätöntä tai näkyvää, kuten esimerkiksi röntgensäteitä. Kuvan kiinnitysalustana voi olla mikä tahansa tähän soveltuva väline tai aine. Sille ei lainsäädännössä ole asetettu minkäänlaisia vaatimuksia. Valokuvina pidetään tietokoneen muistiin tallennettuja valokuvia, vaikka niitä ei voida nähdä ilman teknisiä apuvälineitä. Myös elokuvan yksittäinen ruutu on valokuva. Alkuperäisen valokuvan samansuuruinen valokopio ei ole alkuperäinen kuva, vaan se on ainoastaan tästä valmistettu kappale.

Aihe

Valokuvan aihe ei ole suojattu. Kahden valokuvaajan kuvat voivat olla täysin samanlaisia, mutta kummallakin heistä on valokuvaajan oikeus ottamaansa kuvaan.

- Valokuvaa koskeva erityisestä tekijänoikeudesta (49 a §) ei ole säädetty lakia kaikkialla Euroopassa. Valokuvat nauttivat erityissuojaa EU-maissa Itävallassa, Tanskassa, Saksassa, Italiassa, Portugalissa, Espanjassa ja Ruotsissa, vaikka suojan laajuus ja ulottuvuus vaihtelee maittain. "Tekniset" valokuvat kuten ilmakuvat, ortokuvat ja satelliittikuvat, jotka eivät saa tekijänoikeussuojaa valokuvateoksina (koska näiltä puuttuu teostason edellyttämä itsenäisyys ja omaperäisyys). Ne eivät jää kuitenkaan ilman suojaa, tällaiset valokuvat saavat suojaa TekijäL 49 a §:n mukaisina valokuvina.

Oikeus valokuvaan

Oikeus valokuvaan syntyy, kun kuvaaja valmistaa valokuvan. Tämä oikeus kuuluu lähtökohtaisesti sille, joka on todellisuudessa painanut kameran nappia. Valokuvan valmistamisessa on kuitenkin kysy muustakin kuin vain kameran laukaisemisesta.

TN lausunto: Oikeus valokuvaan, 1991:6: Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että oikeus valokuvaan voi syntyä usealle henkilölle yhteisesti. Tapauksessa oikeus valokuvaan oli henkilöllä, joka oli asettanut kameran paikoilleen, valinnut objektiivin ja määrännyt kuvan rajauksen, sekä henkilö, joka oli laukaissut kameran, lisäksi oikeuden sai se henkilö, joka oli määrännyt kuvan ajoituksen ja siten määräävästi oli vaikuttanut kuvan valmistumiseen.

Kuitenkin on huomattava, että oikeus valokuvaan ei tarkoita sitä, että valokuvaajalla olisi omistusoikeus kuvamateriaaliin (esim. negatiiveihin), vaan nämä kaksi oikeutta on pidettävä erillään toisistaan.

KKO 1987:8 (Negatiivit): Lehtivalokuvaajan työnantajalla, joka oli kustantanut filmimateriaalin, oli oikeus myös valokuvaajan työsuhteen päätyttyä pitää hallussa tämän työssä ottamien valokuvien negatiivit.

Oikeuden sisältö

Oikeus valokuvaan käsittää kappaleiden valmistamis- ja näyttämisoikeuden (TekijäL 49 a §). Valokuvaajan oikeuksiin ei kuulu levitysoikeus (vrt. valokuvateos). Oikeus kappaleiden valmistamiseen käsittää yksinomaisen oikeuden määrätä valokuvasta, muuttumattomana tai muutettuna.

- Säännöksen tarkoittamaa muuttamista on kaikenlaisten muutosten tekeminen kuvaan, kuvien osien poistaminen rajaamalla kuvaa, erilaisten elementtien lisääminen kuvaan, mustavalkoisen kuvan värittäminen ja värikuvan muuttaminen mustavalkoiseksi sekä erilaisten valotuksen avulla tapahtuvien muutosten tekeminen.

Yksinoikeus valokuvan näyttämiseen käsittää vain julkisen näyttämisen. Julkisesti valokuva näytetään asettamalla se näytteille julkisiin tiloihin tai paikkaan, johon yleisöllä on vapaa pääsy. Kun valokuvan kappale on tekijän suostumuksella myyty tai pysyvästi luovutettu, tai julkaistu, sitä saadaan näyttää julkisesti.

Siirto

Oikeus valokuvaan voidaan luovuttaa kokonaan tai osittain. Valokuvan kappaleen luovutukseen ei sisälly valokuvaa koskevan oikeuden luovutusta. Tilauksesta valmistettavan valokuvan oikeus siirtyy tilaajalle, jollei toisin ole sovittu. Tämä sopimus voi olla kirjallinen, suullinen tai hiljainen.

Työ- ja virkasuhde

Työ- ja virkasuhteessa on syytä sopia oikeuksien siirtymisestä ennen työn tekemistä. Sopimukset voivat olla yksilöllisiä tai kollektiivisia virkaehtosopimuksia. Jollei oikeuksien siirtymisestä olla erikseen sovittu,

joudutaan harkitsemaan ovatko oikeudet siirtyneet työnantajalle. Työnantaja saa työntekijänsä luomaan teokseen tai valokuvaan normaalin käyttöoikeuden, jos valokuvan tekeminen kuuluu työntekijän työsuhteen sisältöön ja työn tarkoitukseen.

Kesto

Suoja-ajaltaan tekijänoikeus ja oikeus valokuvaan eroavat toisistaan merkittävästi. Tekijänoikeus on voimaassa 70 vuotta tekijän kuolinvuodesta, oikeus valokuvaan pysyy voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin (ennen suoja-aika laskettiin siitä kunnes valokuva on julkaistu).

9. Tietokoneohjelmat

Kirjallisia tuotteita

Tietokoneohjelmat ovat tekijänoikeuslain tarkoittamassa mielessä kirjallisia tuotteita. Teos voi palvella ainoastaan käytännöllisiä tarpeita, minkäänlaisia vaatimuksia ei ole asetettu teoksen tarkoituksen suhteen.

Tekijänoikeussuoja

Yleisten edellytysten mukaisesti tietokoneohjelma saa tekijänoikeussuojaa. Ongelmana on kuitenkin se, mitä omaperäisyydellä tarkoitetaan tietokoneohjelmien ollessa kyseessä. Tekijänoikeus direktiivin mukaan tietokoneohjelma saa suojaa, jos se on omaperäinen siinä merkityksessä, että se on tekijän henkisen luomistyön tulos.

Omaperäisyys

Tietokoneohjelman omaperäisyys ilmenee niissä eri valinnoissa, joita tietokoneohjelmoija tekee tehdessään ohjelmaa. Teoskynnystä eivät ylitä sellaiset ohjelmat, jotka ovat tavanomaisia ja yksinkertaisia (alan ammattilaisille itsestään selviä).

Yksityinen käyttö

Valmistaminen yksityiseen käyttöön on jätetty tekijän määräysvallan ulkopuolelle. Säännös koskee kaikkia teoslajeja lukuun ottamatta rakennusteoksia sekä tietokoneella luettavassa muodossa olevia tietokoneohjelmia ja tietokantoja. Oikeus valmistaa kappaleita yksityiseen käyttöön koskee ainoastaan fyysisiä henkilöitä.

- Yksityistä kopiointia on tallentaminen tietokoneen keskusmuistiin, erilliselle tallenteelle tai toiselle laiteelle, kun se tapahtuu yksityistä käyttöä varten. Yksityistä kopiointia on myös tulostaminen paperille, kalvolle tai muulle alustalle kun se tapahtuu yksityistä käyttöä varten.

Poikkeus raukeamisen periaatteesta

Tietokoneohjelmat ovat tekevät poikkeuksen teoskappaleen raukeamisen periaatteesta. Raukeaminen ei koske tietokoneella luettavassa muodossa olevan tietokoneohjelman kappaletta. Perustelu on se, että ohjelman käyttäjä voisi hankkia ohjelman vuokraamalla sen edulliseen hintaan ja valmistamalla siitä kopioita jatkuvaa käyttöä varten. Tämä korvaisi kokonaan alkuperäisen ohjelman hankinnan. Taloudellisen hyödyn saisi yksinomaan vuokraaja. Sen sijaan ohjelman valmistamiseen investoinut oikeudenhaltija ei saisi mitään korvausta. Tällainen markkinoiden vääristymä loukkaisi ohjelmien tekijöiden ja tuottajien etuja ja vaarantaisi ohjelmantuotannon jatkuvuuden.

- Tekijänoikeuden leivitysoikeuden raukeaminen merkitsee mm. sitä, että yleisön saataviin saatettujen kirjallisten teosten kappaleista - tietokoneohjelmia lukuun ottamatta - voidaan tekijän oikeuden esteenä olematta vapaasti lainata. Kirjastojen toiminta perustuu tähän sääntökseen.

Laillinen käyttäjä

Tietokoneohjelmia koskevat erityissäännökset, tulevat sen hyväksi, joka on laillisesti hankkinut tai saanut siihen tietokoneohjelman käyttöoikeuden.

Ohjelmasta saa valmistaa sellaiset kappaleet ja tehdä ohjelmaan sellaisia muutoksia, jotka on tarpeen ohjelman käyttämiseksi aiottuun tarkoitukseen. Muutoksen tekemisellä tarkoitetaan myös virheiden korjaamista. Ohjelmasta saa valmistaa myös varmuuskappaleen, jos se on tarpeen ohjelman normaalin käytön kannalta.

Ohjelman toimintaa saadaan tarkastella ja tuloksia kokeilla niiden ideoitten ja periaatteiden selvittämissä, jotka ovat ohjelman perustana, jos se tehdään ohjelman muistiin lukemisen tai ohjelman näyttämisen, ajamisen, siirtämisen tai tallentamisen yhteydessä. Tekijä voi sopimuksessa rajoittaa tällaista hyödyntämistä.

Työ- ja virkasuhde

Pääsäännön mukaan tekijänoikeus syntyy luonnolliselle henkilölle. Tietokoneohjelmien ja tietokantojen osalta on tekijänoikeuslaissa erityissäännös. "Jos tietokoneohjelma ja siihen välittömästi liittyvä teos on luotu täytettäessä työsuhteen kuuluvia työtehtäviä, tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja teokseen siirtyy työnantajalle. Sama koskee vastaavasti virkasuhteessa luotuja tietokoneohjelmia ja siihen välittömästi liittyvää teosta." Säännös on tahdonvaltainen. Oikeuden siirtyminen käsittää vain taloudelliset oikeudet, tekijän moraaliset oikeudet säilyvät tekijällä.

- Paikkatietojärjestelmät eivät yksistään koostu vakio-ohjelmistosta, välttämättömänä aineistona on erilainen paikkatietoaineisto. Paikkatietojärjestelmät on tehty eri osista ja tietoa näihin on saattanut tulla monesta eri lähteestä. Tästä syystä on erittäin tärkeää tehdä selvät sopimukset, sekä siitä, mikä on työntekijän ja työnantajan suhde, että kuka on laillinen omistaja tai käyttäjä.

10. Internet

Ei ole poikkeusta tekijänoikeuden suhteen.

Internet sisältää monenlaista materiaalia. Joukossa on myös tekijänoikeudella suojattua materiaalia, kuten esimerkiksi valokuvia, piirroksia, musiikkia, artikkeleita ja muuta kirjallisuutta. Tekijänoikeus on voimassa siellä samalla tavalla kuin muualla.

Ongelma

Ongelmia aiheuttaa, ettei perinteisen tekijänoikeuden käsitteet ja säätelytavat kaikilta tavoin sovellu tietoverkoissa käytettäväksi. Internetissä tekijänoikeusongelmat liittyvät tietoverkon kansainvälisyyteen, valvonnan vaikeuteen, teknisen ympäristön muuttumiseen.

Lupa

Digitaalisesti tapahtuvan teosten kopioinnin tai nauhoittamisen kontrolloimiseksi ei toisaalta vielä ole otettu käyttöön samanlaista keskitettyä lupajärjestelyä kuin esimerkiksi valokopioinnin ja nauhoituksen kontrollointiin. Tekijänoikeudella suojattu materiaalin käyttö internetissä edellyttää oikeudenhaltijan lupaa, jos kysymys ei ole yksityisestä käytöstä. Näin ollen oikeudenhaltijan lupa tarvitaan mm. tekijänoikeuden suojaamaan materiaaliin: tulostamiseen Internetissä, kopioimiseen tietokoneen kovalevyille tai muuntelemiseen.

Joillakin Internet- sivuilla on maininta, että sivulla olevaa materiaalia saa käyttää. Jos lupaa ei sivuilta löydy, tulee se pyytää erikseen oikeudenhaltijalta. Internetistä saa tulostaa vapaasti sellaista materiaalia, joka ei ole tekijänoikeudella suojattua. Internetissä on saatavilla ohjelmia, joita oikeudenhaltija on antanut luvan kopioida vapaasti. Jos ohjelmien yhteydessä on annettu kopioinnille tai käytölle ehtoja, on niitä noudatettava.

TN lausunto: Artikkeleiden linkittäminen internet tietoverkkoon, 2001:8: Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että tapauksessa oli kysymys sen tyyppisestä määräysvallan käyttämisestä, joka kuuluu tekijälle.

- Myös lähioikeuksien suoja ulottuu tietoverkkoihin, luettelon ja tietokannan valmistajalla ja valokuvaajalla on yksinoikeus tuotteensa jäljentämiseen ja kappaleen valmistamiseen.
- Kopiointi omaan käyttöön ei ole kiellettyä, kuitenkin tekijänoikeudella suojatun aineiston julkinen esittäminen sitä on. Tällä perusteella on mahdollista puuttua myös yksityisen henkilöiden kotisivujen suunnitteluun.
- Skannamiseen on pyydettävä erikseen lupa oikeudenhaltijalta. Jos esimerkiksi halutaan skannata karttalehden sivu tai sen osa omalle kotisivulle internetiin, niin kartasta löytyy todennäköisesti ©-merkki, josta ilmenee taho, jolta luvan voi saada.

Digitaalitekniikan rajoitukset eivät estä tietojen hankkimista tietoverkoista ja ohjelmista. Tekijänoikeuslaki ei suojaa ideoita, tietoja, aihetta tai rakennetta. Näiden tietojen tallentaminen, kopioiminen tai tulostaminen on kiellettyä. Tällöin edellytetään lupaa teoksen tekijänoikeuden haltijalta. Näin on muun muassa silloin, kun teos muutetaan digitaaliseen muotoon esimerkiksi skannaamalla teos, kopioimalla digitaali-

nessa muodossa oleva teos, muuntelemalla teosta, esimerkiksi kuvia digitaalisesti, kopioimalla teoksia tietoverkosta digitaalisessa muodossa levykkeelle.

- Yksityistä käyttöä varten saa skannata karttoja tai sen osia, mutta jos käyttötarkoitus liittyy yritystoimintaan, se edellyttää lupaa oikeudenhaltijalta.

Informointi

Koska oikeuden käynti on kallista ja mahdollisesti epävarmaa on tärkeää informoida internetissä olevan materiaalin tekijänoikeuksista jo etukäteen.

Tekijänoikeuden raukeamisen periaatteen mukaan teoskappaleen saa kuka tahansa myydä vapaasti eteenpäin sen jälkeen, kun se on ensimmäisen kerran laillisesti vaihtanut omistajaa. Teoskappaleen talentaminen internet-palvelimille ei ole laillisesti liikkeelle lasketun teoskappaleen jälleenmyyntiä.

Linkki

Linkkien sallittavuus riippuu siitä, millaisesta linkistä on kysymys. Jos kysymys on tavanomaisesta klikkaamalla toteutuvasta yhteydestä toiselle verkkosivulle, kysymyksessä ei ole yleensä tekijänoikeuden loukkaus, vaikka sivu, jolle linkki tehdään, sisältäisi suojattua aineistoa tai loukkaisi kolmannen osapuolen tekijänoikeuksia.

Ongelmia linkittämisessä voi tulla tilanteessa, jossa yrityksellä on sivullansa linkkejä sen jälleenmyyjän kotisivulle. Erityisesti jos linkin yhteydessä eri osapuolten asema ei tule ilmi, yksittäistapauksessa on mahdollista, että toisen osapuolen antama tieto katsotaan toisen osapuolen antamaksi. Tällä voi olla merkitystä erityisesti tuotevastuu tai virhetapauksessa.

Tavanomaisesta linkistä poikkeavat tilanteet, joissa linkittämisen tuloksena toisen kotisivun sisältö näkyy käyttäjän ruudulla tekijän kotisivun kehyksissä. Käyttäjä ei välttämättä havaitse, että kysymys on toiselle kuuluvan kotisivun sisällöstä. Vastaavasta tilanteesta on kysymys silloin, jos linkittämisen seurauksena toisen kotisivun ala- tai yläreunassa juoksee linkittäjän organisaation tunnus tai mainos.

- Hakulinkki vie tekijänsä linkin takana olevan aineiston alkuperäiseen osoitteeseen. Kun taas kehyslinkki: näyttäytyy osana aineistoa siten, että käyttäjä ei tiedä, että kysymyksessä on viittaus muuhun aineistoon. Kehyslinkki ei täytä tekijänoikeuslain vaatimuksia.

Ilmoitus

Linkkeihin liittyviä vastuuriskejä voidaan tehokkaasti estää ilmoittamalla selkeästi jokaisen linkin yhteydessä, että käyttäjä siirtyy pois yrityksen kotisivuilta ja ettei yritys vastaa linkitetyn kotisivun sisällöstä.

Intranet

Sisäinen tietoverkko eli intranet on tekijänoikeudellisesti samassa asemassa internetin kanssa. Tekijänoikeudella suojatun materiaalin käyttöön on saatava tekijän lupa.

11. CD-Rom

Lähtökohta CD-ROM tuotteiden osalta ostajan tulisi saada ostaessaan käyttöoikeus tuotteeseensa. Lähtökohtana on, että käyttäjällä on oikeus siihen, mitä sopimuksessa on kirjattu. Cd-rom-tuotteita ei myöskään saa kopioida ilman erillistä lupaa.

Edelleen luovutus

Kunta voi hankkia käyttöönsä tekijänoikeudellisesti suojattuja CD-ROM:ja ja tietokoneohjelmia. Tällaisten tuotteiden käyttöoikeuksien laajuus määräytyy useimmiten myyjän kanssa tehdyn sopimuksen perusteella (lisenssi). Kukaan ei voi luovuttaa eteenpäin laajempaa oikeutta kuin itsellä on.

- Esimerkiksi aina hankittaessa oikeus tietokannannassa olevaan aineisto on hyvä varmistaa, että myyjällä on oikeus luovuttaa ja sopia samalla myös aineiston mahdollisesta edelleen luovuttamisesta.

Luvan hankkimisesta vastaa viimekädessä aina aineiston hankkija. Hyvässä uskossakin tapahtunut luvaton käyttö voi johtaa korvausvastuuseen.

12. Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa

Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa (SopMenL) on säädetty v. 1978. Laki sisältää yleislausekkeen, sekä erityissäännöksiä sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa.

Lain tavoitteena ei ole antaa suojaa tuotteille, kuten paikkatiedoille. Yleislauseke kieltää käyttämästä hyvän liike tavanvastaista tai muutoin toisen elinkeinonharjoittajan kannalta sopimatonta menettelyä. Tällaista menettelyä on kilpailijan aineiston kopioiminen omaa tuotetta varten, jollei kuluttaja ei tiedä, kumpi tuotteista on alkuperäinen.

KKO 1978 II 144, Vilpillinen kilpailu: Toimittuaan X:n valmistamien tuotteiden myyjänä Y oli tästä X:lle ilmoittamatta ryhtynyt myymään samanaikaisesti myös perustamansa yhtiön valmistamia, sanottujen tuotteiden kanssa samankaltaisia tuotteita. Kun X:n ja Y:n välisen vakiintuneen sopimussuhteen muuttamisesta ei näytetty sovittua, Y katsottiin elinkeinotoiminnassa ryhtyneen kilpailutarkoituksessa tekoon, joka oli hyvän tavan vastainen, sekä veloitettiin korvaamaan X:n vahinko. Vrt. KKO 1978 II 48, Kartta-aineisto: Tapauksessa katsottiin, ettei karttojen kohdalla ollut sekaantumisvaaraa (äänestys).

13. Paikkatieto politiikassa EU:ssa ja USA:ssa

Lähtökohta

Kehittyneen teknologian mahdollistamat digitaaliset paikkatiedot ovat luoneet tarpeen paikkatietojen säätelyyn sekä USA:ssa ja Euroopassa. Yhdysvaltojen ja EU- maiden välillä on eroja paikkatietopolitiikan osalta, sekä sitä säätelevän lainsäädännön osalta. Perimmäisenä erona on se, että amerikkalainen yhteiskunta eroaa eurooppalaisesta niin taloudellisen kuin oikeudellisen kulttuurinsa suhteen. Yhdysvalloissa suhtautumien erityisesti julkishallintoon poikkeaa eurooppalaisesta suhtautumistavasta. Kansalaisten yksityisyyteen puuttuminen julkishallinnon keinoin on koettu epätarkoituksenmukaisena ja eri viranomaisten toimivaltaa on pyritty rajoittamaan.

USA

Yhdysvaltalaiseen oikeusperinteeseen liittyy laki vapaasta tiedon saannista (Freedom of Information Act). Lailla pyritään eliminoimaan seikkoja, jotka rajoittavat kansalaisten mahdollisuutta saada tietoa valtion hallinnon toimivaltaan kuuluvissa asioissa. Tämän on katsottu kuuluvan erottamattomana osana demokratiaan.

Yhdysvalloissa tekijänoikeuksia säätelee tekijänoikeuslaki (the Copyright Act). Korkeimman oikeuden tuomari O'Conner on tiivistänyt Yhdysvaltojen suhteen tekijänoikeuteen siten, että " tekijänoikeuden tarkoituksena ei ole suojata tekijää, vaan edistää tieteitä ja taiteita". Lähtökohtana on toimittaa kansalle tietoa ja edistää tiedon leviämistä. Näin luodaan edellytykset mahdollisimman suuren taloudellisen hyödyn saamiseen. Tietojen tuottajien näkökulmasta ongelmana on se, ettei tietoa tuoteta ja tämä on seurausta liian löyhästä immateriaalioikeuksien suojasta.

Euroopassa lähestymistapa on erilainen. Tietojen suojaamiseen ja luottamuksellisuuteen on keskitytty. Perinteisesti on lähdetty siitä, että tekijän teokseen käyttämää työpanosta on suojattava immateriaalioikeuksin. Katsotaan, että ilman riittävää tekijänoikeussuojaa tekijät eivät tule investoimaan uusiin tuotteisiin ja kehitys hidastuu. Voimakkaan tekijänoikeussuojan ongelmana on vastaavasti se, ettei tieto liiku vapaasti.

Paikkatietojen rahoitus ja jakaminen

Kuntien ylläpitämä paikkatietojärjestelmä turvaa yhteiskunnan hyvinvointia. Sen ylläpito vaatii huomattavia kuluja ja investointeja. Varat järjestelmän rahoittamiseksi voidaan saada verovaroista, kattamalla paikkatiedon tuotantokustannuksista katetaan perimällä paikkatietojen myynneistä maksuja eri perusteilla.

Yhdysvalloissa lähdetään siitä, että koska julkishallinnon rekisterit on kustannettu veromaksajien varoilla, saa jokainen kansalainen pyynnöstään tiedot rekistereistä käyttöönsä. Paikkatietojärjestelmän kulut katetaan, teiden ja koulujen lailla, verovaroin.

Paikkatietoaineiston maksuttomuuden on katsottu edistävän sen laajempaa hyödyntämistä lisäarvoa tuottavalla tavalla, jonka taas on katsottu edistävän yhteiskunnan hyvinvointia. Ongelmaksi nousee kuitenkin se seikka, että viimekädessä vain harva yksityinen kansalainen tai yritys on kiinnostunut paikkatiedoista. Hyvällä syyllä voidaan kysyä palveleeko harvoille yrityksille ilmaiseksi tuotetun aineiston jako koko yhteiskuntaa? Vapaan käyttöoikeuden argumentti olisi perusteltavissa ainoastaan siinä tapauksessa, että paikkatietoaineiston tuottamisen kulut olisivat pienet.

Suomessa kuntien keräämillä paikkatietojen aineistomaksuilla pystytään rahoittamaan vain pieni osa järjestelmän vaatimista kuluista. Ainoa tuote, jonka myyneillä pystytään lähes rahoittamaan itse tuote,

on kaupungin opaskartta ja tämäkin koskee ainoastaan suurimpia kaupunkeja. Suomessa paikkatietojärjestelmän kulut rahoitetaan valtaosaltaan verovaroin, eikä näitä kuluja olla lisäämässä.

Kunnat keräävät paikkatietoaineista täyttätessään, niille säädettyjä erilaisia velvoitteita. Kunnat huolehtivat itse aineiston ajantasaistamisesta. Tämän valtavan erilaisista tietojärjestelmistä koostuvan tiedon hallintaa on siten erittäin vaikea järjestää siten, että paikkatietoaineiston keräämisestä ja ajantasaistamisesta huolehtisivat yksityiset yritykset. Suomessa ja lähtökohtaisesti muualla Euroopassa julkishallinnon tuottama peruspaikkatieto on erityisen arvokasta juuri ajantasaisuutensa vuoksi. Yhdysvalloissa julkishallinnon tuottamaa peruspaikkatietoaineistoa ei välttämättä päivitetä, itse julkishallinnon osalta, vaan yksityiset yritykset päivittävät tätä tietoa ja näin menetellessään tuottavat lisäarvoa aineistolle.

Paikkatietojen tuottaminen ja ylläpito vaatii huomattavia kuluja. Yhdysvaltojen syyskuun 11. päivän terrori-isku on nostanut esiin paikkatietojen käyttökelpoisuuden ja merkityksen, erityisesti kriisitilanteessa. Paikkatietojen rahoitusta ollaan lisäämässä ja julkishallinnon paikkatiedon luotettavuuden merkitys on noussut erityiskysymyksenä esille. Yhdysvalloissa yritykset ovat valmiita maksamaan julkishallinnon tuottamista peruspaikkatiedoista, jotta tämän tiedon laatu paranisi.